ТАХАН—СОВЕТСКИ КОНСТИТУЦЕ ДИ!

Масса а мехкашкара пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

ШИНАРДИ, 5 ДЕКАБРЬ, 1967 шу. № 144 (4469). Мах 2 кап.

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГІалгІай обкома Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Советен Министрий Советен орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

СОВЕТСКИ ДЕМОКРАТЕ КОТАЛО

Іалаьмате чІоагІа дегаш гІоздаьнна, шоашта карагІдаьнначох доккхал деш деэдир вай мехкарча къахьегамхоша Советски Іаьдала 50 шу дуза ди. Ах бІаь шера шоаш хьабена къовсамеи коталонийи никъ Октябро хьакхелла социалистически демократи дегІаяра никъ лоархІ цар.

5 декабре хІара шера дезду вай мехко СССР Конституце Ди. Из ди социалистически демократецІей, Советски паччахьалкхен Керттерча закона тІа белгалдаьхача социализма толамий ди лоархІ вай мехкарча къахьегамхоша.

Советски Іаьдал даьнна бутт а балалехьа дар В. И. Ленина халкъага укх тайпара кхайкарал деш: «Новкъостий къахьегамхой! Паччахьалкхенна доал вашош дега дагакхабалаш. Нагахьа санна шоаш вІашагІкхийтта паччахьалкхен деррига гІуланхаш оаш шоай бе ца дохке саго новкъостал дергдац. Шун Советаш — хІанз денз паччахьалкхен Іаьдала органаш, викал яь «деррига леладу органаш». Из вахаро бакъдаь дІаоттадаьд. Вай мехка да—халкъ да. Цун бе доалла а доал хІанз деррига Іаьдал. Из бакъду вай Советаша, уж харжара порядкаша, цар депутатий составо. Еррига Советаш шоай леІамагІа хорж вай мехка. Советашка бохийташ бараш а къахьегамхой ба, уж станокаш тІа балхаш дераш, ялат кхедераш, берашта хьехараш, наха дарбаш дераш, кхыча моттигашка къахьегараш ба. Вай республика моттигашкарча Советашка 8779 депутат ва. Царна юкъе 5209 болхлои колхозхои ва.

Мехка Іаьдала эггара лакхехьарча органа, СССР Лакхехьарча Совета депутаташ, моттигашкарча Советий депутаташ а санна болхлой, ахархой, интеллигенце викалаш. 1966 шера хержача СССР Лакхехьарча Совета депутаташта юкъе болхлой 26,6 процент ба, колхозхой — 19,4 процент, Іилман, культура, литератураи искусстваи болхлой —10,2 процент, партийни, профсоюзни, комсомольски организацей болхлой—40 процент, иштта кхыбараш. Цхьаккха а буржуазни парламент яц цу тайпара состав йолаш. Цхьаккха а капиталистически мехка бокъо яц къахьегама сага Іаьдала доал деча органе хила.

Цхьаккха хІама а дац советски социалистически демократе буржуазни демократена тара. БІаьхий барашта ялсмалеи къе барашта, эксплуататцена кІал латтарашта Іехами лаьрхІаб В. И. Ленина буржуазни демократех. Вай демократи миллионазза демократичнегІа я моллагІча а буржуазни демократел, Советски Іаьдал миллионназа демократичнегІа да эггара а демократичнегІа йолча буржуазни республикал.

Советски наха де а доагІаш доккхал ду социалистически демократех, шоаш бокъонца бола даьй болча шоай Даьхенах. Вай мехка деррига а къахьегамхой доалахьа да. Лаьтта а цуи ченаш а, хьунаши хиши, заводаш, фабрикаш, мехкдаьтта доаккха промыслаш деррига рузкъа халкъа доалахьа да. Советски саго шийна могар ду цу рузкъаех дикагІа пайда эца гІерташ.

Социалистически демократе шерра никъ хьабелл советски наха коммунистически общество хьалъяра. Из къаьгга гуча да тахан вай мохк ший 50 шу дуза юбилей белгал а яь пятилетка ханал хьалха кхоачашъяра, В. И. Ленин ваь 100 шу дузача денна сийленца накъабаха кийчлуш болча хана. Миллионаш болча советски къахьегамхоша шоай низ ца кхобеш къахьег КПСС XXIII-ча съезда решенеш чакхъяхара, пхе шера план кхоачашъяра.

Вай мохк ший шоллагІча ах бІаь шерена чубеннаб, хІанз Іалаьмате дика гуш ба советски наха хьабена никъ, вай мехка хиннад алам цецдоаккхаш дола хувцамаш. Вай вахара моллагІа а оагІув хьаийцача Іалаьмате йоккха прогресс я хиннар.

Мехка Конституце тІа белгалъяьха советски сага бокъонаш бокъонца кхоачашхулаш латт, хьаэцаргъя вай, масала, къахьегара бокъо. ХІара сага бе болх хиларал совгІа, хІара саг болх бе декхарийла а ва вайцига, хІаьта болх дикагІа бечун сий а доккхагІа да. Иштта кхоачашъю дешара бокъо а. Советски мехка хІаране бокъо я деша. Къахьегеи дешеи бокъо хилар из Іалаьмате доккха хІама да. Из хІама цІаккха хинна а дац хург а дац капиталистически мехкашка.

Закона хьисапе хІама да вай мехка салаІа а къавелча Іалашвайта а бокъо хилар. Шерра-шера материально Іалаш а вий отпуск лу советски сага. Миллионаш болча къахьегамхошта льготни путевкаш лу санаторешка, кхыча салоІача моттигашка салаІа баха. Къавелча е болх бе могаргдоацаш па могаш хилча хІара къахьегамхочоа пенси лу. Октябра юбилей хилалехьа хьалхха сентябрь бетта хиннача ший Пленуме советски халкъа вахара хьал дІахо тоадарах бола сопам тІаийцар КПСС ЦК. Цу тІа лаьрхІад алапей минимальни боарам лакхбе, цамогаш хиннарашта тела пособи лакхъе, инвалидаш болча колхозникий пенсеш тІатоха, иштта кхы дІ.

Йоккхийча демократически бокъонаша дог айду советски сага, цун хьинар лакхду. Иштта лакхъю цар вай халкъа патриотизм, Даьхенцара безам совбоакх.

Коммунистически парте даим нийсхо ю советски демократи дегІайоалаяра. Из дош белгалдаькхад парте Программа тІа, КПСС XXIII съезда решенеш тІа. Цар тІа аьннад коммунизм хьалъеча хана социалистически паччахьалкхел дегІаяра керттера достам ба социалистически демократи масса а оагІорахьара тоаяр, паччахьалкхенна доал деча берригача къахьегамхоша хьинаре дакъа лацар.

Демократи дІахо дегІайоалаеча чІоагІа лоархІаме да мехка дерригача политически а экономически а вахарера Советий лоархІам лакхбар. Халкъа организацеш хиларах тарра царга гІолла дикагІа вІаштІехьдаргда паччахьалкхенна доал деча шерра нах юкъеоза. ТІеххьарча шерашка лакхлуш боагІа боахама доал дечара Советий лоархІам. Цар къовсам лоаттабу промышленность, юрта боахам, культура дегІайоалаеча.

Къахьегамхой депутатий Советий декхар да нахапара бувзамаш шердар, наха фу эш хьажа цар дІадехараш дикагІа кхоачашде, советски аппарата болх тоабе.

50 шу даьннад Советски Іаьдала. Социалистически демократех чІоагІале а еш деккъа толамаш даьхад советски наха коммунизм хьалъеча. Советски демократизм дІахо дегІаяро йиш хулийтаргья дупен тІа эггара дикагІа йола общество хьалъьь яккха.

ТОРЖЕСТВЕННИ СОБРАНИ

СССР Конституце Денна хетаяь торжественни собрани хьайийллача Ленина цІерагІча культура Двореце баьхкар 2-ча декабре заводий, фабрикай болхлой, инженераш, Іилмахой, студенташ, Грозненски гарнизона тІемахой, партийни, советски болхлой.

Советски Конституце Денах лаьцна доклад йир Нохч-ГІалгІай АССР Министрий Совета председатела М. Г. Гайрбекова.

Торжественни дакъа чакхдаьлча тІехьагІа доккха концерт хилар.

МОСКВА. Хьалъеш латтача «Гидропроект» яхача института здани.
Н. Грановске сурт. ТАСС фотохроника.

ТАСС-а ХОАМ

ССР Союза океанографически тохкамаш дара планага хьежжа СССР ТІема-Форда Флота тохкамаш деча кемаша гидроакустически тохкамаш дергда укх тайпарча координаташа чулоацача Тайжача океана къилбаседенгахьарча даькъа районе:

КЪИЛБАСЕДЕН ШОРАЛ
50 градуси 55 минути
49 градуси 28 минути
50 градуси 30 минути
51 градуси 55 минути

МАЛХБУЗЕН ДІОАХАЛ
179 градуси 30 минути
179 градуси 10 минути
169 градуси 00 минути
169 градуси 20 минути

Тохкамаш ду Тайжача океана къилбаседенгахьарча даькъа тІа дІадаржара хьалаш Іомадари Алеутски гІайренашта къулбехьенгахьа форда пхон кІоаргала геологически лоаттам Іомабари духьа.

Тохкамаш деча хана укх шера 3-ча декабре денз 15 декабре кхаччалца форда кІал эккхийта лаьрхІад цхьан тоннагара пхе тоннага кхаччалца дозал дола массехк заряд.

Цу хана форда наькъаш даран форда тІа промыслаш леласча кемашта тар ма лу кІезигагІа новкъарле хулийтаргйола гІулакхаш чакхдоахаргда.

ТАСС-ана тІадиллад тохкамаш деча хана форда наькъа кхерамзле Іалашъяр духьа Советски Союза правительство лакхе белгалъяьча хана чухь тохкамаш деча района юхе шоай кемаш нийсдала тарлуш долча мехкий правительствашка лакхе белгалъяьча координаташа чулаьцача Тайжача океана экваторе районе хІара денна моттигерча ханах Іуйрийна 8 сахьат даьлча денз сайрийна 20 сахьат даллалца йолча хана кемаш чудоагІаргдоацаш яла йоагІача Іаьдалаша кемай капитанашта указанеш лулга дехаш хилар дІахайтилга.

ПХЕ ШЕРА ПЛАН—ХАНАЛ ХЬАЛХА

Город Грозне слюдяной фабрика хьалъеча хьинаре къахьегаш ба «Грозпромстрой» треста чуйоагІача СМУ-2 гІишлошъераш. Укх шера 25-ча декабре фабрика хьалъяь яккха лерхІ цар. Къаьстта дика къахьегаш ба укхаза гІишлошъераш В. Янвин, Т. Марченко, Р. Кулаков, З. Личиева, Н. Борисова, Г. Самарина, кхыбараш. Юкъера лаьрхІача хІара сменах нормаш 115—120 процент кхоачашъю цар. Иштта лакха толамаш даха вІаштІехьдоал бригадира Борисова Нинас болх нийса вІаштІехьбаккхарах.

Сурта тІа: (аьрдехьара аьттехьа) З. Личиева, Т. Марченко, Н. Борисова, Т. Симарина, Н. Васильева.

И. Плиева сурт.

ШЕРА ПЛАН КХОАЧАШЪЯЬЙ

Грозненски ремонтно - механически завода коллективо 11 бетта план 103,6 процент кхоачашъяьй. Цу цхьайтта бетта планал совгІа арахийца продукци 130 эзар сома маьха я. Соахкарча шерага диллача 9,6 процент лакхъеннай валови продукци арахецара къахьегама овсарле. Арахецача мехкдаьтта оборудованега дІабода мах лохбар бахьан долаш кходаьд 160 эзар сом.

Шера план 30 ноябре кхоачашъяьй коммуниста А. Мирчев кулгалдеча мехкдаьтта оборудованена ремонт еча участка коллективо. Цу участке дика къахьегарца белгалбаьннаб Глухова бригада болхлой, токараш Теминский, Рябцев, электросварщик Миненко, кхыбараш а.

Е. ГУБАНОВА.

* * *

Керда шу хьатІакхача цхьа бутт гаргга ха я. Бакъда, шоай социалистически декхараш чуйинна кхоачашдеш боахкача Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода цехашта юкъе я хІанзлехьа из «керда шу» дезаьраш: укх шера план кхоачаш а яь 1968-ча шера чотах къахьега болабеннаб уж. Царех я ткъаь пхелагІча декабре план кхоачашъяь газофракционирующи установка технологаш, С. П. Кузьмин керте латтача № 4 йолча цеха коллектив. Шера план кхоачашъе гаргга ба Г. Я. Хабасхаловас кулгалдеча № 3 йолча цеха къахьегамхой а.

Л. ФОМЕНКО, тха штате йоаца корр.

* * *

Полиэтилен арахецара шера задани кхоачашъяьй химически комбинате. Эггара хьалхарчарна из рапорт делар №№ 131, 132 йолча цехий химикаша. Иштта тІаийца декхараш тІеххоачаш а даь кхоалагІча декабре денз пятилетка кхоалагІча шера чотах полиэтилен арахецаш ба химикаш.

А. ГАЛКИНА, инженер-экономист.

КІЕЖ ТЕХАЙ!

Низ бола мехкдаьтта кІеж техай Заманкула мехкдаьтта майда тІа № 65 йолча скважина чура. Валанжински тІоанашкара доагІа мехкдаьтта. Дийнахьи буси 70 тонн «Іаьржа дошув» доаккх скважина чура.

Яхье баьннарашта юкъе хьалхле лелаю Гамкортиев Іалаудина кулгалдеча смена бурув деттараша. Лаккхача овсарленца къахьегаш я Татров Урусхана, Колесников Михаила, Кодоев Ивана бурувдеттарий сменаш. Конституце Денна хетаду бурувдеттараша шоай толамаш.

А. БАКАЛЮК, тха штате воаца корр.

КАМАЬХАЛ ЙОАЛАШ

Мехкдаьтта сийрда продукташ арахецара 11 бетта план 21 ноябреи мехкдаьтта бедала план 25 ноябреи кхоачапъяь баьннаб Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода болхлой. Цехашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг лелаю Куравин Владимир керте латтача № 4 йолча цехо. Хьинар айдаь къахьегаш ба цу цеха ин. Абасалиева, Штейнгерта, Тарасова кулгалдеча установкай болхлой.

Ф. ЛЮДОВА.

ГІишлошъерашта новкъостала

Массанахьа а вай республике гІишлош хьалъеча, наькъаш дехкача дІакхоач Грозненски аьшкабетона конструкцей завода арахеца бетон, асфальт, аьшкабетона изделеш. ГІишлошъерий хьашташ дизза кхоачашдара беррига шоай низ тІабахийта къахьег пятилетка шоллагІча шера завода болхлоша. 11-ча ноябре денз тІабоагІача бетта чотах къахьег цар. Ер бутт чакхбалалехьа планах лаьрхІачул совгІа арахецаргья 500 эзар сома маьха продукци.

Цига къаьстта дика къахьегаш я И. П. Евдокимови Н. К. Ломешкои керте латтача цхьоалагІчеи шоллагІчеи цехий коллективаш. Цар хІанзлехьа дукха хІама ца эшшаш шера план кхоачаш а еш, цхьайтта бетта планал совгІа арахийца бетон, маркхал, аьшкабетона изделеш 8900 кубически метр я. Царел дукха тІоьаюсаш яц Сидельцев Георге, Стефанюк Григоре кулгалдеча цехий коллективаш. Цар 11 бетта планал совгІа арахийцай 58 эзар сома маьха продукци. Юбилейни шу толамца кхоачашдара кхы а хьинар айдаь къахьегаш ба уж.

М. ЗЮЗИКОВА, Грозненски аьшкабетона конструкцей завода планови отдела инженер-экономист.

ЯХЬ ЧІОАГІЛУ

Пятилетка шоллагІча шера къаьстта дика къахьег Шаьларча дулхкомбината чуйоагІача Тарамов Шамула кулгалдеча дулх доаккхача цеха коллективо. Цхьайтта бетта план Октябра цІей дездеча деношка кхоачашъяьй цеха болхлоша, хІаьта ноябрь бетта план ханал ши да хьалха кхоачашъяьй цар. Цу шин дийнахьа планал совгІа доаккхаргда 60 тонн дулх. Из совгІат цар кийчду Советски Конституци арадаьннача дезача денна.

Иштта лакха къахьегама толамаш даха торо хул болх нийса вІаштІехьбаккхарах. ХІара денна итогаш ю баьча балха, кхоана де дезараш белгалдоах. Хьалхалаттачар опыт йовзийт.

Къахьегама овсарле лакхъяра дукха мероприятеш чаккхъяьхай цехе. Хьалха дІаяхача хана доаханна, жена тІера них, кхакха кулгашца Іабоаккхар, хІаьта хІанз из болх барабанаца механизированни хьисапе бу. Из бахьан долаш кхычахьа балха ваха йиш йолаш ши саг мукъаваьлар. Цудухьа шера кходу бІаьш сомаш ахча. Цул совгІа къахьегама овсарле 30—35 процент лакхъелар, хІаьта арахецача продукце дикал а дикка лакхъелар. Укх шера цхьа рекламаци хинна яц продукци во я аьнна.

Социалистически яхь лелаю цо Аргунски дулх доаккхача цеха коллективаца. Цу яхье хьалхара моттиг яьккхай цо. Укх шера хьинаре къахьегарах заводо цунна еннай массехказза Сийлен грамота.

Хьалха дІадахача шерашка ритмичнеи рентабельнии болх бешяцар цеха коллектив. Цу гІулакха дукха уйла йир цеха кулгалхоша, специалисташа. Нийслу кхоачамбоацараш сихха дІадаьхар. Цох доккха беркат даьлар. Укх шера цеха коллективо ритмично а рентабельни а болх бу. ХІанзлехьа цеха коллективо баь пайда ах миллион гаргга сом да.

Къаьстта дика къахьегарца белгалбаьнна ба болхлой М. Бакаров, М. Гуциев, Э. Гуциев, Л. Халухаева, Д. Долакова, Е. Доля, И. Моргун, кхыбараш. ХІара сменах нормаш 110—115 процент кхоачашъю цар.

Б. КОСТОЕВ.

Рейд ГІУЛАКХАШ БЕ-БЕ ДА

ЮРТА йисте улл Ачхой-Мартана района «Самашкинский» яхача совхоза цхьоалагІча отделене шурий-товарни ферма. Цунна гарга ме гІорт лакхачеи дІаьхачеи аьла аргІашта тІехьашкара хьагучадувл ферма гІирсаш. Арахьара тІахьажача хеталу, тамаш я-кх укх помещенешка лоаттадеча доахана да велаваллал шура лойя.

Доаркашца, ферма специалисташца къамаьл дича кхы сурт дулхьал эттар тха рейдови бригада.

Къаьна, дай Іаьдалах яьча помещенешка цІенеи йІайхеи я. Цар чу латта хьайбаш тоаденна да.

— Доакъар кийчдара Іалама хьалаша йоккха новкъарлепаш яьяле а чІоагІа хьийкъача люцерна 361 тонн йол Іалашъяьй оаха,—йоах совхоза керттерча зоотехника Тепсаев Саламбека, — ЦІаккха ца кийчдаьча тайпара доакъар да тха укх шера.

Фермана юхерча кхаь кІоага чу хьажкІаш йолаш цхьа эзар тонн гаргга силос дІаеллай. Иштта кхоачамхиллал кепеи мукхеича да.

Мел эша доакъар Іалашдар цаІда. Цул кІезигагІа лоархІам болаш дац дукхагІа пайда баргболча тайпара, кходеш доакъар дІадахийтар. Цу гІулакха теркам тІабохийт укхаза.

Хьайбашта лоаттадеча доакъара рационага хьажа ловра тхона аьлча, ферма бригадира хьахьекхар, коровника чувоаллача хьалтеха йоалла рацион тІайола лист. Дийнахьи буси бархІ доакъараединица йоалла 30 килограмм силос, йиъ килограмм люцерна, муж беш концентраташ лу.

Дукхача шерашкарча опыто хьахьокх доакъарах дикагІа пайда эца йиш хулга из дІадиллале лаьрхІа кийчдича. Цу гІулакха кормоцех я укхаза.

Цу дерриганех хьахулар гуш да 20 ноябрь тІакхоачаш чусовцадаьд ферме хьайбаш. Дажа дІалехкача хана хІара дийнахьа йоаккхаш хиннавул дукхагІа шура йоаккх хІанз хьайбаш леладераша. Нагахьа санна хьалха дийнахьи буси 550—600 килограмм йоаккхаш хиннаяле хІанз 800—850 килограмм шура йоаккх ферме. ХІара беттача Іаттагара 8—10 килограмм шура йоаккх хьалхалаттача доаркаша.

Шера планах 3077 центнер паччахьалкхенга дІаяла езача из тІеххоачашъеш 3204 центнер шура дІаеннай ферма коллективо. Паччахьалкхен план кхоачашъеча хьинаре дакъа лоац доярка Шахбулатова Рукъета. ГІулакх деча хІара Іаттагара шера планах 1850 килограмм, тІаийцача декхарех 2000 килограмм яккха езача хІанзле 2130 килограмм шура яьккхай цо. ХІара деннарча толамий лард хинна дІаэттай укхаза социалистически яхь. Цу яхье тІехьа ца юсаш хьайоагІа социалистически декхараш тІеххоачашдаь Исмаилова Сакинат, Дарсава Жухират.

Хьайбай продукташ совъяхарца цхьана шерра къовсам лоаттабу ферме уж яхарга дІадодар кІезигдара. Сов нах бац ферме. Доакъар кийчдарга дІадодар а лоха да. Цудухьа дарегІа я ферме йоаккха шуреи дулхи. Цхьа центнер шура яккхарга планах 12 соми 29 кепиги даха дезача 8 соми 46 кепиги мара дІадахадац, плановичул 1 соми 60 кепиги лохагІа да цхьа центнер дулх дакхарга дІадодар. Вешта аьлча цхьан сома маьха продукци яккхарга 61 кепиг мара додац. Иштта дукха шуреи дулхи лу хьайбаш дебадара кІезига болх баьбац ферма коллективо. ХІанз укхаза симментальски фух мара доахан дац.

ЦУ фермана дукха гаьна яц шоллагІа йола шурий-товарни ферма. Цига долхаш цхьан совхоза вІаши уллув укхача шин ферма гІулакхаш эргаш хила йиш яц-кх, аьнна хетар. Цхьабакъда из иштта дацар. Помещенешка диллача укхазара хьалаш цхьоалагІча отделенерчул кІезига толашагІа да: ши бІаь Іатта лаьрхІа керда хьалъяь йоккха сийрда помещени я. Бакъда белгалдаккхаза даргдац, кхо дІададаккхара балхашта мара цу чу механизаци яь ца хилар. Доакъар диллара балха цхьаккха тайпара механизаци е аьттув болаш яьяц помещени. Из бахьан вІалла пайда ца беш латт трактора тІехьаювза кормораздатчик. Вокх помещенешка а вІалла механизаци яц. Иштта халача хьала тІа ба хьайбаш леладераш ферме хий ца хиларах. Додача хи тІа кхувла деза доахан.

Ер кхоалагІа шу да 320 Іаьса лаьрхІа корпус хьалъю. Ненаш хьалдегІача латт из тхов тилла хьу, шифер яц яхаш.

Шура яккхара а из паччахьалкхенга йохкара а гІулакх эсала лел укхаза. ХІара кхоабача Іаттагара юкъера лаьрхІача 3,1 килограмм мара шура яккхац ферме. Дажа дІалехкачара чусоцадичахь дукха шура эшаяьй хьайбаша. Нагахьа санна дажа дІалехкача хана 15 ноябре дийнахьи буси 870 килограмм йоаккхаш хиннаяле хІанз цхьа бІаь совгІа килограмм кІезигагІа йоаккх шура. Паччахьалкхен шера план кхоачаш ца еш ферма йисар кхерам ба. Ферма цу халача хьала кІалхара яккхара хІанзза тохабала беза отделенеи фермаи кулгалхой. Цул совгІа доакъар дац укхаза кхоачамхиллал. Хьайбаш Іангарадахара эшачул дукха кІезигагІа я йол.

Эшаш йолча аьла фу де дагада шо, аьнна хаттар дича, кенеи мукхеи ча да тхога, — йоах совхоза керттерча зоотехника.

Тамаш я-кх цу «дикача» доакъарца эггара чІоагІагІа хьайбеи дикеи доакъар эшача бІаьстан юхье доахангара йоаккха шура йоаккхалойя.

Сихха дІадаха деза уж кхоачамбоацараш.

«Сердало» газета рейдови бригада: Ахмаева Бенисат, Іаьсий леладер; Магомадова Іайшет, доярка; Арчаков Тухан, тха собкор.

КЪАХЬЕГАМХОЙ ДЕПУТАТИЙ ГРОЗНЕНСКИ ГОРОДСКОЙ СОВЕТА (XI-гІа хержача) IV-гІа СЕССИ ГУЛЪЯРАХ

1967 шера 7-ча декабре делкъел тІехьагІа 2 сахьат даьлча КПСС обкома политически просвещене Цен йоккхача зале (ул. Красных фронтовиков, 11) гулъю ер дешиш дувцаргдолаш йола къахьегамхой депутатий Грозненски городской Совета (XI-гІа хержача) IV-гІа сесси:

1. Пхе дийнахьа болх беча кІирага бовларца дувзаденна къахьегамхоша салаІара материально-технически база дегІайоалаяра хьакъехьа. (Докладчик — горисполкома председатела заместитель нов. Ш. Ш. Эпендиев)

2. 1967 шерара город Грозне бюджет кхоачашъяра хьакъехьеи 1968 шера бюджет чІоагІъяра хьакъехьеи. (Докладчик — горфинотдела заведующи нов. А. Ф. Панков).

ТАХАН—СОВЕТСКИ КОНСТИТУЦЕ ДИ

ДУНЕН ТIА ЭГГАРА ДЕМОКРАТИЧЕСКЕГIА ДОЛА

1936 шера 5-ча декабре Советий VIII-ча Еригсоюзни Чрезвычайни съездо тIайийцар СССР керда Конституци — вай паччахьалкхен Корттера закон. Конституце тIа хьа а хьекхай, законаца чIоагI а яьй советски экономикен классови структурен социализмо яьккха котало. Цо тIа хьахьекхай доал халкъага хилара принципаш, вай общества экономически строя, производства кечалаштеи средстваштеи йолча социалистически доалахьено тешам бенна йола советски гражданий демократически бокъонаши паргIатонаши.

Буржуазни конституцеша моттийта массанена а паргIатои нийсхои я а яхаш, дIахайтац, шоаш хьаллоаттаераш лоал деча эксплуататорски класса бокъонаш хилар. Вай Советски Конституце гуччахьа хьакхайкаду Советски Социалистически Республикай Союз болхлойи ахархойи социалистически паччахьалкхе хилар, паччахьалкхен политически лард пролетарски революце цIера юкъе хьахинна къахьегамхой депутатий Советаш хилар, вай паччахьалкхенера деррига Iаьдал къайлагIа голосовани а еш деча массане а юкъарча, нийссача, духхьаларча хоржамий наькъаца халкъо хоржаш йолча къахьегамхой депутатий Советашка гIолла городеи юртеи къахьегамхой кара хилар.

Советски демократе маIан тIех хьакъалца хьахьекхад В. И. Ленина. «Пролетарски демократи,— яздаьд Владимир Ильича 1918 шера, — миллионазза демократичнегIа я хьаштдолча буржуазни демократел; Советски Iаьдал миллионазза демократичнегIа да эггара демократическегIа йолча буржуазни республикал». Историчуха эггара хьалха Советски Iаьдало хабарца а ца деш, гIулакхаца Iалашдаьд капитализм йолча хана массе тайпара Iазапаи эксплуатаценеи кIаллаьтта шерра къахьегамхой паччахьалкхен доале оттилга.

Паччахьалкхенна доал дара гIулакхашка бахача дуккхача наха дакъа лоацилга Iалашду эггара хьалха нах дуккхагIа юкъеболхаш, белггала долла хIама чулоаца халкъа организаци йолча Советашка гIолла. ХIанз цар дерригача доакъошка ва 2.055.691 депутат.

Советий демократически чулоацами викалий дуккхали геттара дика хьахьокх цар социальни къамийи лоаттамо. Вай мехка паччахьалкхен Iаьдала лакхехьарча органо — СССР Лакхехьарча Совете 1517 депутат ва. Царца ва 404 болхло, 294 колхозхо, культура, Iилма, просвещене, унахцIено лораяра 154 болхло. Цига шоай викалаш бахийтаб вай мехкарча 58 къамои народностои.

Вай Нохч - ГIалгIай республикагара СССР Лакхехьарча Совете хержав 15 депутат. Царца: бурува детта мастераш эсе А. Е. Сушко, гIалгIа М. А. Хадзиев, колхоза тракторно - полеводчески бригада бригадир нохчо Э. А. Бибулатова, совхоза доярка гIалгIа Л. Э. Барахоева, колхоза бригадир эрсе Д. С. Асеева, свекла лелаеча звеной звеньевая нохчо Т. М. Муслиева, лор нохчо Т. М. Висаригова, крекинг-завода воккхагIа вола оператор эрсе А. С. Клепов, кхыбараш.

Цу тайппара, СССР Лакхехьарча Совете (союзни автономни республикай Лакхехьарча Советашка а санна) кизга чура санна шаьра гуш хьахьекхай вай общества социальни къамийи структура.

Иштта хьокхаме я моттигерча Советий состав а. Укх шера март бетта хоржача моттигерча Советий депутаташта юкъе ба 29,6 процент болхлойи 31,3 процент колхозхойи. Мича, малагIча буржуазни мехка ба Iаьдала органашкара дуккхагIа бараш духхьал материальни рузкъаш тьадераш? Из социалистически общественни паччахьалкхени системе мара хила йиш йолаш дац. Iаьдала моттигерча органашка иштта хоржаб Iилма, культура, просвещене деятелаш, партийни, советски, профсоюзни, комсомольски, кхыча общественни организацей болхлой. Депутаташта юкъе ба 43 процент кхалнах, 54 процент парте боаца халкъа викалаш.

Советаш — йизза бокъонаш йола къахьегамхой викалаш юкъебоагIача цу коллективни органаша, халкъа ловраш кхоачаш а деш, паччахьалкхен гIулакхаш чакхдоах, боахамеи общества культурни вахареи дуккха дешаш къестаду. Депутаташ шоаш а ба боккха низ. Цунца я Советски Iаьдала башхало — хIара депутата низашта цо дуккха бIаьши эзараши болча наьха лоIами низаши тIатохаш хилара. Масала, алхха Советий массазарча комиссешта юкъе ва 2,5 миллион совгIа саг. ХIаьта хьаьзцаргьа вай моттигерча Советий исполкомаш. Цар аппарате болх беш я штате йоаца 9 эзар совгIа отдел, 620 гаргга общественника боккха болх бу бахача наха юкъе.

Советаша отчет телареи шоай болх хьабовзийтареи принцип кхоачаш а еш, исполкомаша шерра леладу бахача наха хьалхашка отчеташ телилга. Исполкомаша отчеташ телаш 187 эзар собрани хиннай 1966 шера. Царна юкъе дакъа лаьцад 37 миллион саго. Из фу яхилга да аьлча, мехкачча боккхагIа болча нахах диълагIа дакъа бараштa шоаштта дIахезад шоай Iаьдала моттигерча органаша болх мишта бу, цар къестаераш малагIа проблемаш я. Из фу яхилга да аьлча, бIаьш эзараш болча наха шоай критически замечанеш яьй, шоай предложенеш еннай, уж цу тайппара юкъебахаб паччахьалкхенна доал дара гIулакхашта.

Социалистически демократи дегIеахара лоархIаме лостам ба къахьегамхой самодеятельноста ерригача формаех бизза пайда эцар.

Цу тайпара формаш дуккха а я. Уж я клубий советаш, улични квартальни комитеташ, кхыяраш. Советаша шоай хIара деннарча гIулакхашка ког гIортолга еш йолча самодеятельни общественни организацеша чулоац дуккха миллионаш бола активисташ. Нагахьа санна деррига а хьаьIашагIтехача, деррига а вIашкатехача цунах хул мехкарча боккхагIа болча берригаш а хIана бац аьнна болча наха паччахьалкхенна доал деча, цун йоккхийча а эIамигача а йоакхонашкеи гIулакхашкеи кIезига лаьца а дуккха лаьца а дакъа лоацаш хилар.

Дуккхача наха паччахьалкхенна доал деча дакъа лацара хьакъехьа дувцача хана дага ца дохийтача дергдац, хьалха паччахьа Россера тIехьабиса колониальни мохк хиннача вай Нохч - ГIалгIайчен шийн автономни паччахьалкхен лоаттам хилар: Конституци, Лакхехьара Совет, правительство. Республика территоре тIа болх беш я республикански доалахьа йола 3 городской Совети районни доалахьа йола 2 городской Совети, къахьегамхой депутатий 16 районни Совет, 3 поселкови, 159 юртий Советаш. Царна юкъе хержав 5209 (е 59,33 процент) болхлойи колхозхойи а болаш 8779 депутат. Депутатех 43,82 процент кхалнах, 62;26 процент парте боацараш ба. Депутаташта нийсса Советашка болх беш ба массазарча комиссешта, къахьегамхой массови самодеятельни организацешта юкъера 100 эзар гаргга активисташ. Шоай белхах лаьца хержархошта хьалхашка хан-ханнахьа отчет тел Советаша. 150 эзар саг юкъе а волаш 560 собрани яьй 1966 шера Боахами культуреи дегIаккхувлача Советаша бу болх тоабара тIаераэаь дуккха маьхера предложенеш тийннай хоржархоша.

Советаша, йизза бокъонаши деррига Iаьдали шоай бе доаллаш йола халкъа органаш шоаш хилара тарра, кулгалду вай мехка вахара ерригача оагIонашта, эггара хьалха — цун экономикана. Вай экономика буржуазичул эргаш а паччахьалкхен нийса кулгал эшаш а я. Лакхехьарчеи моттигерчеи Советий сессешка ханханнахьа ювца а ювцаш чIоагIъю халкъа боахама плани бюджети. Паччахьалкхен ерригача экономикана доал дара дIоагIаш шоай бе доахкаду Советаша. Иштта моттигерчеи Лакхехьарчеи Советашка дIаденнад халкъа просвещени, унахцIено лораяр, социальни Iалашо, бахача наха культурни цIагIа эшеи гIулакхаш дар санна йолча вахара лоархIаморча участкашта кулгалделгеи доал делгеи.

Планах, лакхача темпашца, хIанзарча технически боарам тIа дегIаух вай социалистически халкъа боахам. Укх шера СССР промышленносто 1913 шерарчул 73-эза дуккхагIа продукци лургья. Цу юкъа ккозза хIана хинняц аьнна дуккхагIа хиннай юрта боахама продукци. Коммунистически общество хьалъяр духьа къовсам боаржабаьб советски наха.

Шоай масштабашкеи исторически леркIарашкеи диллача Iалзьмате доккхий дола декхараш кхоачашде дезаш хиларо Советашкара дIадех хIара деннарча организаторски гIулакхий формаши методаши цахаддаш эргайоахаш тоелга.

1967 шера 3-ча ноябре цхьана хиннача КПСС Центральни Комитета, СССР Союза Лакхехьарча Совета, РСФСР Лакхехьарча Совета торжественни заседане КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева аьннад: «Социалистически общественни отношенеш эргайоахаш тоаяро шийна чулоац Советски паччахьалкхе дIахо чIоагIъелга, экономикани культурани юкъера цун организаторски лоархIам лакхбелга. Къамаьл социалистически демократи дегIаккхувларах деш да. Къамаьл паччахьалкхен аппарата ерригача звоньяй балха тIа культура нийса, вIаштIехьъяьнна, лакха хулийтилгах, правопорядоки паччахьалкхен дисциплинеи чIоагIъярах, вай вахаре хIанз а нийслуш йолча бюрократизмаи формализмаи элементаш дIайоахилгах деш да. Из долла хIама коммунизм хьалъяра керттерча лоархIаме да».

Вай коммунистически парте, ше Советашта кулгалдеш, данза дарг-доаца гIулакхаш ду Советий болх дIахо тоабара, общественно - политически, боахама, культурни вахара дерригача доакъошка цар влияни чIоагIъяра. ЦIенхашттара гIенаш даьхад Советий сессей лоархIам кхы а дуккхагIа лакхбар, массазарча комиссей болх тоабар духьа.

Советски Iаьдала карагIдаьнна, СССР Конституцеца дIачIоагIдаь сийлахь - доккхий хIамаш — уж я къахьегара, салаIара, образовани яккхара, къоаналла, цамогаш хуле, болх бе ца могаш бусе материально Iалашбаь хилара йола советски гражданий бокъонаш.

Вайцига денна йоакхо ю къахьегара хьалаш тоадара, балха ди лоацдара. Советски Iаьдал латтача шерашка промышленностерча балха кIиран юкъера дIоахал 18 сахьат лоацденнад вайцига. Укх шера чакхдоаккхаш да салоIаш ши ди а долаш пхе дийнахьа болх беча кIирага доалилга. Ялхаззеи ахаззеи лакхьеннай болхлой реальни доходаш, бархIаззеи ахаззеи лакхьеннай колхозхой доходаш. Апхха укх тIеххьарча шерашка алапеш лакхдаьд 25 миллион хила мегаш болча болхлоштеи гIуллакхерча нахаи, юкъедоаладаьд колхозхой къахьегамах хIара бетта гарантированни мах телгеи пенсеш телгеи, пенсеш лакхдаьд инвалидашта. ХIанз СССР-е паччахьалкхени колхозийи ахчанцара пенсеш ийду 34 миллион совгIа саго.

Укх шера сентябрь бетта КПСС ЦК Пленумо а хIаьта цул тIехьагIа СССР Лакхехьарча Совета сессе а, ховш мадарра, керда лоархIамера решенеш тIайийцай 50 миллион совгIа болча советски наьха вахара боарам лакхбара.

СССР — берригача гражданашта мах боацаш медицински новкъостал Iалаш а даь, халкъа унахцIено лораяра йоакхо елга паччахьалкхено шийна дIатIайийца эггара хьалхара мохк.

Буржуазни конституцеша халкъаш декъ — йизза бокъонаш яраштa, йизза бокъонаш йоацараштa, бокъонаш йоацараштa, кхычар мукъах дараштa, колониальни дараштa. Вай Конституци интернациональни я. Берригача гражданий бокъонаш цхьатарра хилар хьакхайкаду цо уж моллагIча къамахи расахи бала а. Ленински къамий политика бахьан долаш тоадалера наькъа тIа даьннад Советски Союза деррига къамаши народносташи, цар доккхий толамаш даьхад индустри, юрта боахам, Iилма, культура дегIаккхувлача.

Хьаэцаргьа вай воай Нохч-ГIалгIай республика. Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци хилалехьа экономически тIехьабиса, паччахьа Россе юстара мохк бар хIанзара Нохч - ГIалгIай АССР территори, хIаьта цу тIарча Iалама доккхийча рузкъаех пайда кIезига эцар. Революци хилалехьара Нохч - ГIалгIайче берригаш а хIана бац аьнна бола нах йоазув - дешар ховш боаца мохк бар. Юрта бахача нахах 99 процент деша а язде а ца ховш бар. 1914—1915 дешара шера деша ваьгIараш берригa а 12.8 эзар саг мара вацар, школашка болх беш— 378 хьехархо. Ерригаш а 236 менги чулатта 10 больница мара яцар, болх беш 19 лор а волаш.

Коммунистически парте, Советски правительства денна йоакхо яр, кхыча республикаша вежарашха новкъостал дар бахьан долаш, вай республике дахача массе къамах болча болхлоша, колхозхоша, интеллигенце шоай хьинар ца кхоедеш къахьегар бахьан долаш дегIаена промышленности социалистически юрта боахами а болаш йола мехка йоккха индустриальни центр а хинна дIаэттай Нохч-ГIалгIай АССР. Доккхий хувцамаш хиннад культуреи Iилмеи дегIадоаладара даькъе а. Республика массе моттигашка чакхдоаккхаш латт массане а бархI шера образовани яккхара декхар.

Советски Iаьдал бахьан долаш историца дIаяхэй нохчий, гIалгIай, республике даха кхыдола къамаш къеи тIехьадисаи хинна ханаш.

Нохч - ГIалгIай къахьегамхоша партенеи Советски правительстванеи беркал оал вай республика экономикеи культуреи цар дегIаккхувлара йоакхо еш хилярах, доккхий хIамаш кхоллаш болх бу коммунистически общество хьалъяра. Халкъа боахам дегIаккхувлача даькъа толамаш бахьан долаш Ленина орден еннай вай Нохч-ГIалгIай АССР-а, хIаьта 2370 хьалхалаттача болхлочоа, колхозхочоа, советски интеллигенце викалашта Советски Союза орденаши медалаши еннай, цу даькъе 17 сага доккха правительственни совгIат деннад—Социалистически Къахьегама Турпал яха цIи еннай.

Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революце 50 шу дуза ди хьатIакхоачаш Коммунистически парте Центральни Комитето, СССР Министрий Совето, ВЦСПС-о къахьегама сийлен символ а лаьрхIа даим лелае вайга йита йола памятни байракх еннай вай республика къахьегамхошта.

Нахацара бувзамаш кIаьд ца луш чIоагIдеш а эргадоахаш тоадеш а, халкъа инициатива низ болча хьастех пайда а эцаш, Советаша Коммунистически парте кулгалца керда толамаш доахаргда шоашта хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдеча — вай мехка коммунизм хьалъеча.

Г. СКЛОКИН,
Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь.

Дика балха толамаш дахарца, нахаца Iимерза, гIулакхаца хиларца гIоръяьннай Ленински районни Совета депутат Балхаева Лидфа. Швейно - производственни объединене № 1 йолча фабрике болх беш я Лидфа.

Производственни балха даим дика къахьегама толамаш дахарах, общественни балха хьинаре дакъа лацарах Грознерча сийлен Доска тIа города дикача наьха сурташта юкъе хьалтехад цун сурт.

Калинина цIерагIча поселке баха харжархой чIоагIа раьза ба шоай депутата.

Н. Кобиашвиле сурт.

ДЕПУТАТА ХЬИНАРЦА

Iуррехьа Сунженски райисполкома председатель волча ена чуяьлар Елизавета Васильевна Хуцешвили.

Райсовета депутат, хьехархо я Елизавета Васильевна. Халкъа образоване даим йолча комиссе председатела декхараш кхоачашдеш ше хиларах кердача дешара шера района деррига бераш деша чудахийтара оарцагIъяьннаяр из. Из сарцагIъяла езаш да а дар школаш бераш чуэца кийчъеча этта хьал.

Къаьстта кхераме дар из гIулакх Серноводске. Керда хьалъеш латташ хинна школа ханнахьа гIишлошъераша эксплуатаце хьа ца елча дукха бераш деша аха моттиг йоацаш дусаш дар. ХIаьта бераш деша даха цхьа бутт совгIа ха йисача хана школа хьалъяра балхаш соцадир гIишлошъераша. ГIишлои материалаш кхоача а енна уж хьаэца а школа хьалъяь яккхийта а ахча доацаш йиса хиннаяр юрта Совет. ХIаьта Ленина цIерагIча колхоза кулгалхоша дийхача а новкъостал де тигацар. Из лодкъам бахьаш ена хиннаяр из райисполкоме.

ГIулакх цIенхаштта эттар. Исполкома заседане дийцар из дош цу колхоза кулгалхой а болаш. Школа хьалъеча новкъостал дерг да аьнна дош делар колхоза директора нов. Амагова. Бутт балале тхов тIабахийта, басараш, кIираш теха бераш деша чуэца кийчъяь яьлар школа.

Иштта боккха къовсам лоаттабир Елизавета Васильевнас Ассиновская яхача станицерча юкъерча школе керда дешара корпус хьалъяь яккхара а. Станицера деррига деша даха ха йола бераш чуэца йиш йолаш яцар школа коа цхьаькха учебни корпус е керда школа хьал ца йича. Школа директора Елизавета Васильевнагара гIо дийхар из хьалъяь яккхара балхаш сихагIа чакхдахийтара. Иштта района кхыча юрташка эшача новкъостала оарцагIбаьхар Хуцешвиле ше керте латтача комиссе юкъе боагIа депутаташ «Путь к коммунизму» яхача колхоза председатель Дмитрий Григорьевич Качаров, «Сунжанефть» НПУ участка начальник Боровлев Виктор Константинович, ВЛКСМ райкома секретарь Галина Ивановна Афанасьева. Царех хIаранена балха участок тIа а чIоагIъяь бераш кердача дешара шера дерригаш школе чугIоргдолаш бехктокхаме декхараш оттадир цо. Цудухьа цхьаккха бер школах тувла ца луш дIадоладелар районе ер дешара шу. ТIаккха мара са паргIата даланзар депутата Хуцешвиле.

Орджоникидзевская яхача станице № 3 йолча школе юххьанцарча классашка хьехаш я Елизавета Васильевна. 42 бер деша даргIа из хьехаш йолча 2-гIча классе. Уж массадар дешарах дика кхеташ да. Дукха грамоташ тийннай говзача хьехархочоа дешара тIехьавуса дешархо воацаш болх барах. Дуккхача шерашка Iоаяьча педагогически балха опыта, хьинаре къахьегарах мах а беш РСФСР просвещене Министерства «Халкъа образоване отличник» яха значок еннай Елизавета Васильевнайна.

Итт шу совгIа ха я Хуцешвили просвещене болхлой союза райкома секретарь йола, диаллагIа юрта Совета а райсовета а депутаталла хержай из. Ше педагог хиларца дика кхетт Елизавета Васильевна халкъа образоване йолча комиссена хьалхашка латтача декхарех. Из керте латта комиссе района школашкарча, берий бешамашкарча дешара-кхетама балха дешашка хьож, хIаьта деша ха йола бераш школашка деша ахийтара къовсам лоаттабу.

Районе наггахьа саг вац Елизавета Васильевна ца йовзаш. Цун цIи из кхоачамбоацарашца лира къовсам лоаттабеш, наьха хьаштий йизза йоакхо еш, принципиальни йолаш хиларца гIоръяьннай. Iимерзеи, хозача гIулакхацеи тIайибу цо ше йолча баьхка нах, цар дена гIулакх кхоачашде хьож из.

Тамаш яц Хуцешвили Елизавета Васильевна района къахьегамхошта а хьехархошта а селла дика йовзаш а езаш а хилар. Ткъо шу да цо хIанз ше хьехаш йолча школе болх бу. Из школа я цо ший хана дийша йистеяьккхар а. Цудухьа бовз цун районе баха нах а школашка болх беш бола хьехархой а. Дика хов Елизавета Васильевнайна районе хIара школе кхетама болхи успеваемости малагIча боарам тIа я, фу говзал, балха опыт йолаш ба хьехархой.

Массехк шу хьалха 80 процент яр района школашкара успеваемость. Елизавета Васильевна керте латтача комиссе шийна хьалхашка декхараш оттадир махулла сихагIа из лакхъе. Дешархой дешара тIехьабисара бахьанаш тахка а тахка хьехархошта, дайноаношта юкъе кхетама болх бе болабелар депутаташ. Берех дог лалаш, хьинаре бора из болх Хуцешвиле. Из каст-каста бIаргаго йиш яр школашка, дешархой бахача цIеношка чуухаш. Бехке бола дай-ноанойи хьехархойи комиссе заседане, исполкоме тIабехаш бехк бора. Иштта нахаддаш къовсам лоаттабарах холуш тоаяла йолаелар дешархой успеваемость. Укх тIеххьарча шин шера 90 процентага дIакхаьчай из. ХIанз района ерригача школашка бIаь процентага кхаччалца успеваемость лакхъяра къовсам лоаттабу Елизавета Васильевна керте латтача комиссе.

С. ШАДИЕВ.

ПРОПАГАНДИСТИЙ СЕМИНАР

Укх деношка Грозне Н. К. Крупская цIерагIча культура Двореце Октябрьски района ерригача партийни дешара звеной пропагандистий семинар хилар.

Зале гулбеннарашта хьалхашка «Политически дешар — коммунистически кхетам балара лоархIаме средство» яха доклад йир КПСС Октябрьски райкома пропаганди агитацеи отдела заведующе Т. Б. Зиновьева.

Цул тIехьагIа партийни кабинета библиотека заведующе К. В. Татьковас политически, методически, художественни литература обзор йир.

Семинаре балха опыт дIайхьай ийцар пропагандисташа. Семинар чакхйоалаш «Дунен халкъашта юкъерча хьалах» лаьца пропагандисташта лекци йийшар КПСС горкома лектора нов. И. С. Кудрина.

Н. МАРЧЕНКО,
КПСС Октябрьски райкома инструктор.

ТОАЛУШ, ХОЗЛУШ ЛАТТ ЮРТ

Наьсар-Керте къаьна юрт я. Дукха бIаргаейнай цуна ший хана къел, моцал, къизал. 1919 шера гIалгIай мехка Советски Iаьдал отташ латтача хана моастагIчоа майра духьал лаьттаб цу юрта баха нах.

1919 шера 25 ноябре арадаьннача «Правда» тIа Микояна язду генерала Эрдели добровольцаш Наьсар-Керте яккха чухьалхарах лаьна: «...добровольцаш бронепоезда артиллере новкъостал а деш Наьсар-Керте чухьийлхар. Артиллерийски канонада, пулеметни таташа, топий ала оарцагIа а баьха кIалийсача Наьсар-Кертена новкъостал де нах гулбала болабелар массанахьара а... Бийсанна моастагIий шоаш фу дергда ца ховш беха а беха юхаудар аьшка никъ болчахь...»

Дукха цIенош хиннала цу хана юрта. Цхьа маьждиги хьужареи мара хIама хиннац, газет, письмо деша ховш саг лаха атта хиннавац.

Эргаьнна хувцаеннай Наьсар-Керте 50 шера. Кхо школа я укхаза. КхоалагIъяр укх шера хьалъяьй. Городерча школай хьисане яьй из. 500 совгIа бер даргIа цу чу хIанз дешаш. Тха юрта я керда хьалъяь бувзама контора отделени, медпункт, йоккха тика. Культура енай юрта. Радиога лаца дувгIаш, газеташ, журналаш ца дешаш, сарахьа телевизорашта хьалхашка Iо ца ховшаш дезал лаха хала да хIанз Советски Iаьдало, цун Конституце енна паргIато, ираз да из, цох наха доккхал а ду.

Юрт кхы а хозагIа хилийта, наьха хьашташ кхы а дикагIа кхоачашде гIерт тха юртсовет. Депутаташта дова пар шоаш хоржаш хьалхашка оттадаь декхараш, наказаш.

Из болх бе вIашагIъелла нийс комиссеш я тха. Царех юрт тоаяра бехктокхаме яр белгальяккха лов сона. Цунна кулгалдеш ва хьинар дола депутат нов. Майсигов. Цу комиссе ший болх цIенхаштта вIаштIехьбаккхарах дукха пайдане хувцамаш хиннад тхьанцига укх тIеххьарча хана. Трактор а машинаш а тIехьйоалалургйолаш керда тIий диллад юрта юкъе доагIача Наьсар тIа гIолла, хIаьта къаьнара шиъ капитально тоадаьд.

Дерригаш а дIалаьрхIача 4 километр дIоахал долаш наькъаш тоадаьд юртара, хIаьта 2 километр совгIа наькъашка жагIа биллаб. Хьалха санна «топпар хьеза» хIана каха. 3000 совгIа сомийн эрийн гаьнаш дIаегIай. Депутаташта карагIдаьнна дикадараш дувца везча дукха моттиг эшаргья газета оагIон тIа.

Бахача наха гу шоай хьашташ кхоачашде депутаташ гIерталга, шоай юрт тоалуш латталга. Цул дикагIа агитаци, пропаганда яц. Цудухьа вай Даьхен экономика кхы а лакхъялийтара, чIоагIагIа хилийтара шоай совъяьнна продукташ йохк цар паччахьалкхенга. Укх шера тха юрто планал дуккхагIа дехкад дулх, шура, тха, фуаш.

Практически гIулакхашна пропаганда яь Iац тха депутаташ. Царех дуккхагIбараш массаза а цаха юкъе ба. Уж болх шоай харжархой болча парте, паччахьалкхено даьча сацамех, тIахьехамех, халкъа хьалхашка оттадаьча декхарех лаьца дош ала, царна дагардар ха, эшар фуд хьажа. Царка юкъе къаьстта белгалбаха лов депутаташ Оздоев Беслан, Кодзоев Бекмарза, Евлоева Фердос, Могушков Султан, кхыбараш. Каст-каста юрта исполкоме вIашагIлетталу тхо, де дезарех лаьца дувц, «мухь» дIа-хьа бекъ.

ЧIоагIа накъабоал тхона юртара активисташ а. Нахаца товш, лоархIаш бола нах дукха ба. Уж санна бараш тхоашкахьа оза гIерт тхо а. Массаза а юртсовета хьинаре новкъостал деш ба активисташ Гаракоев Висит, Колоев ЗаIам, Аушев Муса, Кодзоев Джабраил, Зангиев Мехьти, кхыбараш.

Иштта депутаташна, юртарча нахана бувзам лоаттабе гIерт тхо. Из бахьан долаш дIадоладаь гIулакх чакхдаккха аттагIа а хул тхона. Кхоачашъяьй юртбоахама налога, госстраха, самообложене заданеш а.

Советски Iаьдала 50 шу дулача дезача деношка белгалбаьккхар тха болх. Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьарча Совета Президиумо грамота елар тха юртсовета, ахчан преми а луш.

Цу совгIато кхы а бехктокхамегIа ду тхона хьалхашка латта доккхий декхараш. Уж кхоачашде хьожаргда тхо. Тха депутатий, активистий уйла я из.

А. ГАЗГИРЕЕВ,
Наьсарой района Наьсар-Керторча юртсовета председатель.

«СЕРДАЛО»
2-гIа оагI. 5 декабрь 1967 шу.

ПРОИЗВОДСТВО ДЕГIАЙОАЛАЯРА

Пхе цехови партийни организацехи 3 партийни группахи латт Грозперча «Электроприбор» яхача завода юххьанцара партийни организаци. 133 коммунисти 11 кандидати ва парторганизаце мугIарашка. Хьалхашка латта производственни декхараш кхоачашдар, производстве коммунистий авангардни лоархIам лакхбар — уж декхараш эггара лоархIамегIа лерхI ший балха завода партийни организаце.

Къонача предприятеех я тха завод. ХIаьта вай Нохч-ГIалгIайчене ейза ца Iеш берригача мехка а йоаз тха продукци — шарикови авторучкаш. Дале а оаха арахеца керттера продукце яц из. Вай мехка тхавр мара предприяти яц электрографически аппараташи РЭМ 420/600 маркаx йола «Электрофильм» яха чоалхане машинаши арахецаш. Технически документаш дебадеш я уж. Уж машинаш вай мехка промышленостаи боахамаи мел эш хьахьокх укх масало а.

РЭМ 420/600 маркаx йолча цхьан машино лакха квалификаци йолча 50 копировщинаша дер ду. ХIаьта цул совгIа пизткъа мара кора ца тоагIа светочувствительни каьхат Iалаште ца дезаш чертежай копеш молагIча каьхата тIа IотIайоах. Фу пайда лу цу гIулакхо вай предприятенга? Ханал хьалха кийч а даь технически документаци дIаяла, хIаьта из бахьан долаш ханал хьалха керда завод, машина, школа, больница хьалъяь эксплуатаце дIаяла гоно хургья.

Цудухьа завода коллектива хьалхашка декхараш эттад из тайпа продукци дуккхагIа арахецалга Iалашде. Иштта пятилетка чакхйоалаш 1965 шерага диллача 12.8 процента лакхъяла еза балха овсарле, хьа а яь производстве юкъейоалае еза 7 тайпа керда машини инженерно-управленчески къахьегама автоматизацийи механизацийи ергйола аппараташи. Завода специалисташеи ерригача коллективои теркам тIабахийта лелалу производстве эргаяккхараи технически прогресс юкъейоалаярои гIулакх. Къаьстта теркам гIабохийташ анализ ю цар производственни опыта, цунах пайдане дар хьаэц, даьннача гIалатах дIахо йодача хана из ца хилийта урок эц. ХIаьта партийни организаци завода балха керттерча дешашна гIулакх хургдолаш нийсеи хоадам болаши полшиаца гIерт. Из позиши керттерча даькъе белгалйоал партийни собранеи партийни бюрои соцамаш тIа. Цхьадале боахама доал дара болх берригаш нийна хьатIаэца гIерта а йиш яц партийни организаце, хIаьта шоллагIа-дале производствана, коллектива вахара юстара латта, цу дешаех къаьста хила а йиш яц.

Укх тIеххьарча хана завода коммунисташа чIоагIа йоакхо ю производства эффективность лакхъяра, техникеи технологии эргаяккхара санна долча дешай.

Партийни бюрос, цехийи отделайи партийни организацеша, партийни группаша таханара гIулакхаш теркал а деш хьож цу дешашка, завода таханара а кхоанара а гIулакхаш гийша дола керттердар юкъах ца дигийта гIерт. Иштта цу хьакъехьа массехк партийни собрани чакхъяьннай заводе. Собранешка дувца увттадаьд укх тайпара дешаш: завод кердача планированеи экономически стимулированеи система тIа илар. КПСС Устава декхараш кхоачашдара коммунистий бехктокхам лакхбар, къахьегамца коммунистически гIулакх хилийтара, социалистически яхьа заводской комитето кулгал лоаттадар, иштта дуккха кхыдола дешаш. Уж дешаш дувцаш предприяте вахара керттерча проблемашта теркам тIабохийтар. Собранеша тIайийцача соцамаш тIа технически прогресс сихагIа заводе чакхъяккхара производства объем лакхъелга Iалашдара, продукце дикал лакхъяра, цунга дIадолар лохдара дешаш къаьстта белгалдаьд.

Уж тIайийца мероприятеш вахаре чакхйоахача хана белгальялар цехови парторганизаце группаш, завода партийни организаци. Масала, барабанашта семенировани елгеи механически обработка яреи технологически прогресс караерзаяра гIулакх дIадоладир заводе. Тха заводе керда хIама дар из. Из гIулакх чакхдаккха шоашта тIайийнар коммунисташа технолога Л. С. Кобозевеи инженера В. В. Броницкеи. Шоай низ а хьинар а кхо ца деш къахьийгар цар из керда технологически прогресс производстве юкъейоалаеш.

Коммунистий группас вIаштIехьа яьккха производства юкъейоалайир РЭМ 420/600 маркаx йолча машина проявкаи очисткаи уллаш. Из бахьан долаш цу узлай дикал лакхъелар. Коллектива къахьегама карагIдаьннараш вIашагIкхет цун хIара члено юкъехьхьачох. Цхьабакъда болхлочо, инженера е техника шийна могар дIалургдолаш цун материальни а духовни а хьаштанка хьажа веза, ханнахьа эша новкъостал де деза. Цу хьакъехьа боккха лоархIам болаш я цехови партийни организацеши, группаши. Хьаэцаргья вай 18 коммунист болх беш вола инструментальни цех. Дуккхача хана тIехьаюсаш яр цех. Цеха болх тоабара дош оттадир партийни собране. Собране цIенхаштта къамаьл дир коммунисташа цех тIехьайисара бахьанех, кхоачамбоацарех лаьца. Собрани чакхъяьнначул тIехьагIа цеха кулгалделга тоадара мероприятеш белгалйир завода кулгалхоша. Цеха кулгалде коммунист Кобозев оттавир, цун заместителалла коммунист Легкий хьожавир. Партийни группе чIоагIйир цеха квартальни план.

Партийни группа новкъосталца цехера болх дика вIаштIехьбаьккха, производственни дисциплина телхаеращца къовсам лоаттабе волавелар Кобозев. Дуккха дикагIа тоабелар цеха болх. Из санна дола масалаш дуккха доаладе йиш я.

Москверчеи Грознерчеи хьалхалаттача предприятей болам хьал а лоацаш пхе шера план ханал хьалха кхоачашъяра социалистически яхье яьннай тха коллектив. 1967 шерага диллача 1968 шера 40 процента производства объем лакхъе планал совгIа 40 эзар сома маьха продукце арахеца даьрхIад.

Заводе кхетамеи организаторски болх лакхбарца, болхлой хьинар айдарца гIайийна декхараш кхоачашде лерхI коммунисташа.

Н. А. ЕРЕМИН,
«Электроприбор» завода партбюро секретарь.

ХАННАХЬА

Гурахьа дув ялат дІадийр йоагІа кІоаргал а йолаш шиъ ханнахьа аьхача лаьтта. Белгалде деза дІадийнача ялата фу дикал лакха йолаш хилар. Цу гІулакхо чІоагІа аьттув хулийтаргба ялат дика хьувкъаде.

ХІанз зяба лаьтта оахаш да тхо. Ховш мадарра, хІара гектара тІара бІаьстан юхье юв культураш дукха дукхагІа кхее йиш хулийт уж культураш дІаювргйола лаьтта гурахье а аьха даьккхача. Деррига а тха зяба аха деза лаьтта 1100 гектар да. ХІанзле ахаиел дикка совгІа аьха даьннад тхо из. Цул совгІа, керттера оахам деш кхоачамхиллал минеральни удобренеш а товс оаха лаьтта. Оаххаше а суперфосфат а тоссаш 490 гектар зяба лаьтта аьхад трактористаша. Ялх гусенични трактор я хІанз из болх беш.

Лаьтта оахача хІара сменах ворхІ гектарага кхаччалца лаьтта оах трактористаша Шахбиев Паша, Абукаев Абуязита, И. Абдулкадырова. Дукха ха ялалехьа аьха баргба механизатораш деррига а аха деза лаьтта. Механизатораша дош деннад бІаьстан юхье аха вІалла я лаьтта ца дита.

Боккха теркам тІабахийтаб оаха бІаьстан юхье ювча культурашта дикал лакха йола фу кийчдара а. ХІапзле кондиционни а долаш кийчдаь даьннад тхо тхоай отделенега эша фу. Тешшаме ала йиш я отделене кхаш леладераша тІадоагІача шера юртбоахама культураш кхеяра денна дош кхоачашдергхиларах.

З. БАСНАКОВ,

ДЕ ДЕЗАРАШ ДУКХА ДА

Шерагара шерага низ болаш латт вай республика боахамашка, чІоагІлуш йоагІа цар экономика. Укх тІеххьарча массехк шера къаьстта чІоагІа дегІаьлхкай боахамий доходаш. Боахамий экономика тешам болаш чІоагІъяра боккхача лоархІаме да механизаци яр. Цо йиш хулийтаргья дІабода мах лох а беш дикагІа йола юртбоахама продукташ дукхагІа яха. Хьайбаш леладеча отрасле растениеводства отрасле санна лерттІа механизаци яьяц. Нагахьа санна лаьтта ахара, ялат дІадера, из чуэцара балхашта механизаци яьяле, республика хьайбаш леладеча боахаме 44 процент доахан мара машинашца деттац, хий меладара балхашта 72 процент мара механизаци яьяц. хІаьта хьайбашта доакъар дехкара балхашта а 55 процент мара яьяц механизаци, помещенеш кхох цІенъяра балхашта — 67 процент.

Цу тайпара кхы а Іалаьмате дукха балхаш да де дезаш фермашкарча балхашта механизаци еча. Цу отрасле дукха резерваш я, царех пайда ийцача къахьегама овсарле дикка лакхъергйолаш.

Республика дукхача боахамий хьайбаш леладеча фермашка комплексни механизаци ярахи хьайбаш лелалара прогрессивни методаш балха юкъекхувларахи къахьегама овсарле лакхлу. Доаркa йиш хул 40—50 бежана гІулакх де, хьакхарч лелаерий 3—5 эзар хьакхашна гІулакх де, коа тІара оалхазараш леладерий 8—10 эзар оалхазара гІулакх де.

Дукхача боахамий опыто хьахьокх. хІанз йолаш йолча машинех пайда ийцача къахьегама овсарле 3—5-зза лакхъяла йиш хургйолга, цул совгІа боахамашка хІанз йолаш йолча машинех биззза кхоачам ба укх тайпарча балха процессашта механизаци е: хьайбашта хий Іалашдар, помещенеш цІенъяр, доахан деттар, шурийна хьалхара обработка яр.

Керда технологи, хьайбаш леладара, уж кхабара прогрессивни методаш балха юкъейоалаярах лакхлу комплексни механизаце аффективность, лохлу продукце единицага дІабода къахьегам. ХІанз вай республика боахамашка цхьа центнер шура яккхарга дІабода къахьегам 1,79 сага ди да. Цхьабакъда, тайп-тайпарча боахамашка бе-бе да из гІулакх. Иштта, Грозненски районе 1,48 балха ди дода центнер шурийга, хІаьта МалгІабика района боахамашка — 2,7. Кхы а чІоагІагІа эргаш да из гІулакх цу районий цхьаццадолча боахамашка. ЦхьоалагІча шурий совхозе цхьа балха ди дода центнер шурийга, хІаьта цун мах 12,5 сом да, «Ингушский» яхача совхозе кхоъ балха дии 20 соми дода центнер шурийга.

Фуд из иштта хилара керттера бахьан? Из да, шурий-товарни фермашка механизаце боарам ихьатарра ца хилар. ЦхьоалагІча шурий совхоза фермашка хІанз а йизза комплекени механизаци балха юкъейоалаяьеце а дукхагІа дола балхаш машинашца ду, хІаьта «Ингушский» совхозе цу балхашта механизаци яьяц.

Цхьа шу ха я «Гудермесский» яхача совхозе дІа-юха леладеча доахан деттача установках пайда ийбу. Дояркаш дика Іомабеннаб машинашца доахан детта, дукхагІа йоаккх шура, лакхъеннай шурий хьоанал. Нагахьа санна машинашца доахан деттача боахамашка, зооветеринарни тІахьожам а беш, шамара, тІарий хьалага хьежже доахан къаьст-къаьстача группашка вІашагІтохаш ца хилча, машинашца доахан деттарах пайда балац.

Дале а республика дукхача боахамашка уж декхараш кхоачашлаш — цох чІоагІа зе хул боахамашта, доахан Іаьхара дусаш моттигаш ийслу. Цхьацца-йолча фермашка машинаш балха юкъейоалаярах шура эшалу, хІаьта хьайбаш леладераша, бехк машинашта дІатІабехк. Из иштта дац. Цун бахьан да машинех биззза пайда эца хьайбаш леладерий говзал юххьанца тоъаш ца хилар. Опыто хьахьокх доахан деттача машинашта лерттІа гІулакх дича доахангара йоаккха шура вІалла эша ца лулга.

Хьалхалаттача ЦхьоалагІча шурий, «Грозненский», «Горячеисточненский», «Горец», «Гудермесский», «Победа», XIX-ча партсъезда, кхыча боахамий фермай опыто хьахьокх кердача машинашта эксплуатаци яра болха нийса вІаштІехьбаьккхача, доахан деттара технологически прогресс нийса лелаеча боахамашка доахан механизированно деттарах къахьегама овсарле лакхлулга, шурийга дІабода мах лохлулга, доахана продуктивность лакхлулга.

Кхыча фермай хьайбаш леладераша боккха пайда эца йиш йолаш йоккха опыт Іоаьй Сунженски района XIX-ча партсъезда цІерагІча колхоза, Гудермесски района «Дружба» яхача совхоза, Грозненски района шоллагІча баьцадаарий-шурий совхоза фермай коллективаша. Духхьала «Елочка» яха доахан детта установка балха юкъейоалаярах Сунженски района XIX-ча партсъезда цІерагІча колхоза шурий-товарни ферме 5 бІаь бежана гІулакх де вІаштІехьдоал ворхІ доярка, хІаьта цхьа центнер шура яккхарга дІабода къахьегам 1,22 сага дии, мах 12 соми 43 кепиги хилар. Белгалде деза, ферме линейни установках пайда ийбаьча хана цу дерригача доаханна гІулакх деш 17 доярка хинналга, хІаьта центнер шура яккхарга дІабодаш хинна къахьегам 1,62 сага дии, мах 15 соми 11 кепиги хинналга. Кхы а дукхагІа дояркаш эшаргбар фермана уж доахан леладе, нагахьа санна механизаци яь ца хилча—28 доярка. Шурийга дІабода мах 20 соми 93 кепиги хургбар.

Механизаци ярах боала пайда кхета а баь из балха юкъейоалаяьй «Ермоловский», кхоалагІча соммий-баьцадаарий, «Ингушский», «Красноармейский» яхача совхозашка, Грозненски района Ленина, Наурски района Ленина цІерагІча колхозашка, кхыча боахамашка.

Шурий-товарни фермашта боккха пайда боал «Карусель» яхача установках а. Иштта, Сунженски района «Победа» яхача колхозе укх шера хьалхарча ялх бетта из установка а оттаяь къахьегама овсарле лакхъярахи продукцега дІабода мах лохбарахи 20 эзар сом ахча кходир. Цу цифра къаьгга хьахьокх линейни установкал «Карусель» яхар мел пайданегІа я.

Цхьабакъда, производительность лакха йолча цу установках вІалла а пайда эцац цхьаццадолча боахамаша, уж установкаш дІаоттаяь дукха ха йоллаше а. Иштта «Шалинский», «Терский» яхача боахамашка уж установкаш болх беш яц кулгалхоша цу гІулакха йоагІа терко ца ярах, хІаьта фермашта цох доккха зе а хул.

Коа тІара оалхазараш леладеча фермашка а шерра юкъейоалаеш латт комплексни механизаци. Нагахьа санна коа тІара оалхазараш леладеча фермашка хьалха оалхазарашта хий уттадара балхашта мара механизаци яь хиннаеце. хІанз деррига балхаш машинашца ду. Оалхазараш кхоаб ленточни транспортера новкъосталца, хІаьта цу тІа доакъар хьатІадотташ а машинаш я, механизаци яьй фуаш гулдара балхашта а. Цу тайпара, дерригача балхашта механизаци яь фермаш «Джалка», «Ермоловский» яхача совхозашка я. ХІаьта белгалде деза уж санна йола фермаш хІанз дукхача боахамашка хьалъеш хилар а. Иштта, «Старо-Юртовский» яхача совхозе хьалъеш латт бІаь эзар котама лаьрхІа ферма.

Хьайбай фермашка деча балхашта механизаци ялехьа, хьакхарч лелаеча фермашка къаьстта эсала лелар из гІулакх. Деррига а балхаш кулгаца дора. ХІанз хувцаденнад фермашкара сурт. Механизмашца кийчду доакъар, хьакхаршта из дІадалара балхашта а механизаци яьй.

Дукха я вай республика фермашка комплексни механизаци яь фермаш. Хьожаргда вай цунах хьахиннар фуд. Нагахьа санна 1964-ча шера механически хьисапе хий меладеш хинна хьайбаш кІеззига мара хиннадеце, 1966-ча шера 5,3 эзар бежани, 7,5 эзар хьакхеи да, хІаьта механически хьисапе доакъар дехка 2,1 эзар бежани, 4,5 эзар хьакхеи тІакхийттай. Цунга хьежжа лохденнад продукци яккхарга дІадодар а.

ХІара боахама кулгалхоша, специалисташа денна терко е эза фермашта комплексни механизаци яра.

В. БЕЛОУСОВ,
юртбоахама министерства керттера инженер.

ДИКАЧА НАХАХ

ХЬИНАР ДОЛА КОММУНИСТ

Урус-Мартана райкома хьалхашка майда тІа латтача хоза кийчдаьча сийлен Доскана бІара ца хьожаш Іелац цунна юхе гІолла тІехвоала саг. Доска тІа хьалтеха боахк района дикагІа бола нах, производстве хьалхалаттараш. Царна юкъе ба Мусаев Саид-Ахьмад а волаш бола коммунисташ а.

Къона коммунист ва Мусаев Саид-Ахьмад. Укх юбилейни шера итт шу доал Советски Союза Коммунистически парте мугІарашта юкъе из ваха. Района партийни организаце из санна болча коммунистех лерхІ шоай тешшаме чІоагІало. Района хьалхашка латта юртбоахама продукташ яхара доккхийи бехктокхамеи декхараш дукхача оагІорахьара из санна болча нахах тийша да.

Саид-Ахьмад ваьча хана цун Алхан-Юрт керда колхозни вахар дІадоладеш яр. Вай мехка шоллагІа пхе шера план толамца кхоачашъеча хана волавелар из юртарча школе деша... ДегІайоагІаш латтар ваьча юртара къахьегамхоша вІашагІъелла колхов. БІаргашта гуш тоалуш латтар колхозхой вахар. Бакъда, советски наьха вахар машара лерттІара даьккхар немецко-фашистски захватчикаша хьоабаьча тІемо. Цу халача шерашка дешар дита болх бе волавелар пхийтта шу даьнна кІаьнк. Заготживсырье конторе грузчикалла балха вахар, хІаьта цига тІехдика къахьегарца белгалваьлар Саид-Ахьмад. Хьадера дог гІоздоаккха ди, советски халкъ кот а доалаш сецар къиза тІом. Сайрийнарча школе деша вахар Саид-Ахьмад. Къахьегам дешарца бувза а бувлаш эІамигача сага общественни вахаре а хьинаре дакъа лоацар. Бакъда, чІоагІа безам бар цун юртбоахама производстве къахьега. Дукха ха ялалехьа «Красная заря» яхача колхозе къахьега волавелар из. Юххьанца из вар мугІарера колхозхо, тІаккха баьццадараш леладеча йоккхача бригадана керте оттавир Саид-Ахьмад. Цо кулгалдеча бригадо хІара шера доккхий толамаш доахар. Дукха Сийлен грамоташи ахчаи премеши гийнай цу хана къонача бригадира. Ше ваьча юрта цІавеначул тІехьагІа дукха вагІанзар из болх ца беш. «Красноармейский» совхоза партийни организаце из хьожавир 3-ча бригадана кулгалде. Хьалха тІехьаюсаш хиннача бригада гІулакхаш холуш хувцаделар цхьа-шиъ шу даьлча. Совхоза бригадашта юкъе толашагІайолчарех цаІ хилар цох. Цу шерашка Мусаев парте мутІарашка хьийнар. Цул вахаре йоккха событи яр из. Кхы дикагІа, боккхача бехктокхамца къахьег цо.

...Къона коммунист оттавир хьакхарч кхоабача бригадава керте. Хьалха цхьаккха пайда ца луш, чІоагІа тІехьаюсаш яр из бригада. Укхаза а ше боккъонца вола организатор волга хьахьекхар цо.

Совхозе дуккхача наха дика ховш дар № 2 йола шурий-товарни ферма тІехьаюсаш йолга. Геттара лоха яр укхаза производственни дисциплина а. Ер да аьнна дог гІоздоаккхаргдола результат телацар ферма заведующеи специалисташи хувцаро. Совхоза экономикана доккха зе дора фермо. Кхы вІалла хІама ца хиначул тІехьагІа укх тайпара дош эттар совхоза кулгалхошта хьалхашка — ферма дІа а яьккха цигара хьайбаш кхыча фермана дІадала. Цу хана нов. Мусаева совхоза паркомагара дехар дир цу шурий-товарни фермана кулгалде хьожаве ше аьнна. Коммуниста доккха патриотически гІулакх дар из. цулухьа чІоагІа раьза а хинна хьаллаьцар партийни организаце а совхоза администраце а, цо енна предложени.

1965 шу чакхдала 3 бутт бисача хана ферма заведующелла болх бе волавелар коммунист Мусаев. Цу лоаццача хана ераш да аьнна цІенхашттара хувцамаш хилацзар фермa балха юкъе. Цу юкъа уж хургда аьнна дог доахаш саг вацар. Бакъда, 1966 шера района эггара толашагІйолча фермай мугІаре эттар из. Шера план кхоачашйир 103,7 процент, доахан Іаьхара дисара гІулакх цІендаь дІадаьккхар, чІоагІйир къахьегама дисциплина. Ферма коллективо къовсам болабир коммунистически къахьегама ферма яха цІи яккхара.

ХьатІадера юбилейни 1967 шу. Сийлахь-йоккхача октябрьски революце 50 шу дузача денна йоагІача тайпара кийчо яра социалистически яхьа юкъе ихар ферма коллектив. Шоай еррига торонаш гуча а яьха деннеи бийсаннеи са ца лоІаш къахьийгар. Шера план кхоачашйир 4 октябрь тІаккхоачаш. Планал совгІа паччахьалкхенга ехкар 7,7 тони шура. Иштта дика кийчъелар ферма. коллектив хьайбаш Іангара дахара а.

Коммуниста Мусаева хьинаре дакъа лоац общественни вахаре а. Укх тІеххьарча шерашка хиннача хІара партийни конференце парте райкома членалла хоржаш хьавоагІа из. Депутат ше махиллара хьинаре дакъа лоац юрта экономикеи культуреи хьалъеча.

А. ПАЛЬЧАК.

ПИСЬМО ЛЕРАГІА

КХАЬ ГАЬНА ЮКЪЕ ТУВЛАБЕННАБ

«За рулем» яха журнал язданьдар аз бархІ бетта лаьрхІа яхаш язлу редакцега МалгІабикерча «Алханчуртский» совхозе вахача М. Газдиева. Из хьаахя дезаш дар укх шера май бетта денз. Бакъда, сона хІанзалца духхьала цхьа пхелагІа номер мара еняц. Тхоай бувзама отделене вахавар со. Цар йоах кхы хьадайтац тхона МалгІабикерча бувзама конторера.

Фу дергда аз, мичахьа латкъаргва со»

Фу жоп лургда хьона оаха нов. Газдиев? Июнь бетта денз хьона из журнал хьа ца кхухьалга хов цу бувзама отделене начальника Яндиева Александра Андреевнайна. Цунна хьалхашка ухл Іа 2 соми 40 кепиги дІадаларах дола квитанци а. Шиъ кулгацна хьогара ахча дІа а ийпад цо яз а даь квитанци хьона хьа а деннад. беттай цІерашта кІалха 8 «гІазж» Іо а оттаеьй. ХІаьта хьона журнал хьа ца ахарах ше бехке а лархІац. Цо бехк ІотІабехк «Союзпечата».

Укхазарчар белажаш увз из дІахезача. Укхаза хьахьокх нов. Яндиевас хьалдайта карточка-заказ. Цу тІа шера яздаь 7 «За рулем» яха журнал да цу совхозе дІаахийта дезаш. хІаьта борхІагІдар август бетта яздаь да. Из хила деза, йоах Газдиева дар. Ши хаттар доагІа укхаза:

Газдиевга хьаяздаьча квитанце цІарен цунна яздаьча карточка-заказа тІарен бетташ тайп-тайпара хІанад?

ДІахо, нагахьа санна шоашка дІаденнача карточка-заказа тІа август бетта денз мара ца яздаь журнал июнь бетта мишта дохьийт Кердача Редакте «Союзпечато.

«Союзпечате» цу гІулакхах шоашта хетар хьаьлар: Яндиевас квитанци хьаяздаьд Газдиевна. Цунга подленник дІа а ца шийга писа копи доадаьд. Цул тІехьагІа шиъ-кхо бутт баьлча из хьакора в даь. август бетта хургдолаш заказ даьд.

Вешта яьлча цу гІулакха бехке яр Яндиева лоархІ укхаза.

ТІаккха, май беттара номер цунна ейташ мичахьа хьийжад шо, йоах Яндиевас.

Лоацца яьлча, цу гІулакха бехке бола нах кхаь гаьна юкъе тувлабеннаб. Цхьаъне шоллагІчоа «цІелгаш тІа а хьуакъаш» цу «хьуна» юкъера арабала, хьакхета ца могаш лел уж.

Из гІулакх цхьан лер тІа даьнчал аьнна кастта тхоашка хоам бергба мотт тхона МалгІабикерча бувзама контора начальника нов. Бервиновас.

М. ЗАНГИЕВ,
тха собкор.

АЗЕРБАЙДЖАН. Къилбаседен фордаш тІа, Волго-Балта тІа, Каспе тІа гІолла толамца никъ а баь. Бакински порте кхаьчай хІарайр тІера мухь а тІехьа 2400 тони дозал долаш йола кхо-понтон. Из я Советски Союза заказах Голландски верфешка хьалъяьча «Хазар» яхаза хи тІа гІолла лелаеча буруь деттача установка «Лард».

«Хазара» новкъосталца 6 эзар метрага кхаччалца кІоарга бурув детташ форда скважинаш яха йиш хургья каспийски ченаш тохкарашка.

Н. Игнатьева сурт.

ТАСС фотохроника.

МОСКВА. Коартолаш чуэцара керда ши способ (шиъ фазах латташ комбинированни) кийчъяьй юрта боахама механизаци яра ерригсоюзни Іилма-тохкама института (ВИМ) Іилмахоша технически Іилмай кандидата О. А. Сафразбекяна кулгалца, хІаьта уж чаккхъяхара коартолаш кхеяра гІулакхашта йолча ГМКБ-ца цхьана вІашагІъеллай УКВ-2 яха къаьстта шиъ тайпара валкообразователь.

Шиъ фазах латтача способо йиш хулийт массаза а санна комбайнашна коартолаш чуэцалургйоацаш кхаш тІаьда долча хана коартолаш йоахача комбайнех пайда эца. Хьалхарча фазе УКВ-2 яхача валкообразователаца касарагІа 4 е 6 мугІ а бийя Іойохк коартола бурилгаши буьп. 2—3 сахьата йокъаяллийтачул тІехьагІа комбайнашца хьагулъю уж.

Комбинированни способ кІаьдача оахамашка лелаю. Чуэцанза дисача шиъ хьаса юкье хьалхагІа 2 е 4 мугІ а бийя касарагІа Іойохк коартола бурилгаш, хІаьта цул тІехьагІа уж хаьсаш комбайнаца хьа а оахкаш, цу цхьан ханна касарагІа яда коартолаш хьлгулъю.

Шерра даьча паччахьалкхенни боахамеи тохкамаша хьахьекхар УКВ-2 яхача валкообразователах пайда а эцаш кердача способах коартолаш чуэцаш хилча дІабода къахьегам 2—3-зза лохлуш хилар.

Сурта тІа: ши фаза йолча методагІа коартолаш чуэцача хана касарагІа коартолаш Іоювшара процессаш тохкаш ва О. Сафразбекяни аспирант Н. Педяйн ВИМ-е коартолаш чуэцара еча механизаце лабораторе.

Н. Акимовеи В. Егоровеи сурт.

ТАСС фотохроника.

ДОАХАН ДИКА ІАНГАРА ДОАХАРГДА

Тха ферме Іангарадаккха дезаш 850 бежан да. Детташ дола доахан укх шера капитальни ремонт яьча шин помещене дІатардаьд оаха.

Хьалха дІаихача шерашка Іалаьмате во вІаштІехьдаьккхадар боахаме кагий доахан Іангарадахара гІулакх. Цхьабакъда, укх шера из гІулакх а эргадьннад. Совхоза гІишлош еча бригада хьальяьй тхона 150 моттига лаьрхІа тІехдика помещени. Цу гІулакхо чІоагІа аьттув хулийтаргба, Іаьсашта лерттІа гІулакх де а, уж лазар ца кхетийташ, да ца дойташ Іангарадаха а.

Дукха болх баьб укх шера ферме кулгкара деча халача балхашта механизаци яра. ХІара шера аттача боалаш латт шурий-товарни ферма болхлой къахьегам. Иштта, укх шера тоаяьча помещенешкара кхалаж дІаяха скребкови транспортераш оттаьй. Цул совгІа помещенешкара араьккха кхалаж дІаувттаеча массаза а колд хулар, чІоагІа новкъарле хулар цох из дІакхахьа тІаухача транспорта. ХІаьта хІанз цу гІулакха бетонни площадка хьаяьй, тоадаьд цунна хьатІадоагІа някъаш а.

Дика чІоагІъяьй укх шера базашта гонахьара карташ а. Хьинаре къахьийгад совхоза механикаша доахан механически деттача установкай узлашта регулировка еш, хІара помещене хий дуллача — автопоилкаш чура мел хьайбаша хий.

Кхоачамхиллал да доакъар а. Планага диллача 2800 тони силос Іалашъе езар, хІаьта кийчъяьр кхо эзар тони силос я. Цул совгІа соахка юхейиса бархІ бІаь тони силос а я ферме. Иштта, Іалашдаьд оаха шортта моша доакъар. Планах лийрхІачул 150 тони совгІа я йол, шортта да ферме ча, концентрированни доакъар. Белгалде деза Іалашдаь деррига доакъар ферма доазон тІа долга а.

Хьайбай продуктивность лакхъяра доккха гІо дергда керда хьалъяьча доакъара цехо а. ХІара денна 3—4 центнер искусственни шура кийчъе, доаханна хий мелде йиш хургъя цу цехе.

Октябра 50 шу дузача денна кхоачашъяьй оаха паччахьалкхенга шура йохкара шера план. Цу хана денз задание совгІа шура йохкаш я тха коллектив.

Ферма дикагІа болча дояркаех ба Лукманова Зина, Зайпулаева Табарик, Некрасова Валентина. Цу дояркаша шера план кхоачашъяьй. Царех хІаране шоашта тІачІоагІдаьча доахах хІаранегара 2100 килограмм шура яьккхай шера планах йоагІар 1900 килограмм мара йоацача.

Йоккха опыт Іоаьй скотникаша Умаров Зайнде, Умархаджиев Реавана, кхычар. ХІара деннеи буси юкъера лаьрхІача 550—600 грамм дулх тІаккхет цар леладеча Іаьсашта планах доагІар 450 грамм мара доацача.

М. ШАМУРЗАЕВ,
Гудермесски района «Гудермесский» яхача совхоза шоллагІча шурий-товарни ферма бригадир.

ИШТТА ГІА БОАХ СОВЕТСКИ ЭКОНОМИКА

Іилманеи техниканеи карагІдаьннарех мамогга дукхагІа пайда эцара, ерригa общественни производство индустриально дегІаихувлара, цун эффективности къахьегама овсарлеи лакхъяра ларда тІа промышленности юрта боахами даим дегІанхувлилга Іалашде а из бахьан долаш халкъа вахара боарам дІахо айбелга, берригача советски наха тІа-тІа дукхагІа эшаш долча материальнии культурнии хІамашца уж дукхагІа ІалашбелгавІаштІехьданкха а деза вай.

(«Советски халкъага, Советски Социалистически республикай Союза берригача къахьегамхошка» КПСС ЦК-ас, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, СССР Министрий Совето даьча Кхайкарал тІара).

Советски халкъо а берригача прогрессивни адамаше а белгалдаьккхар шоай исторе чура деза ди — Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 50 шу дизар. БІарга ца дайна тайпа толамаш даьхад Советски Союзо ах бІаь шера экономика, Іилма, культура деррига доакъошка.

Коммунизм хьалъяра новкъа гІолла Октябра даьхе бІубонна дІахьалхашкахьа ухаш хилара дола керда къаьгга тешал хилар юбилей хьатІа кхоаччаш Москве хиннача VII-гІа хержача СССР Лакхехьарча Совета кхоалагІча сессех. Советски парламенто тІаийцар СССР халкъа боахам 1968, 1969, 1970 шерашка дегІабоабара паччахьалкхен планех дола законаш. Уж планш оттаьй КПСС XXIII-ча съезда Директиваш хьежжа а пятилетка хьалхарча шин шера мехка халкъа боахам дегІабара итогаш теркалъеш а. Цу тайппара оттаяь чакхъяьннай бархІагІа пхе шера план.

Социалистически паччахьалкхе дегІакхувлача лоархІамера веха, цун экономика, Іилма, культура айеча, халкъа вахара хьал лакхдеча, мехка оборонни низ чІоагІбеча керда лагІа хиннад хІара советски пятилетка.

БархІагІа пятилетка, цул кьалхагІа дІаихараш а санна, шиъ керттера декхар долаш, шиъ керттера лостам болаш я. Уж сенах латт аьлча, уж латт, Іилманеи техниканеи карагІдаьннарех мамогга дукхагІа пайда эцара, общественни производство индустриально дегІакхувлара, цун эффективность лакхъяра ларда тІа промышленности юрта боахами айбара лакха а чІоагІа а темпаш Іалашъярахи цун ларда тІа халкъа вахара боарам дикка айбелга, цунна эша материальнии культурнии хІамаш диззагІа кхоачашделга вІаштІехьдаккхарахи.

БархІагІа советски пятилетка — из я экономика дегІаахара сихача темпай пятилетка, хІаьта цунна мукІарло ца дича балац кхыметтел Советий Мохк ца безараш а. «Бизнес уик» яхача кІиранна цкъазза арадувлача американски журнало яздора: «Россе кердача пхе шера плано, доппача хІаманга ладийгІачул тІехьагІа, хІаранена кхы тІа а рузкъаш дохьаш хилара тешам лу... Кердача плано Малхбузенна цхьаккха бахьан хилийтац шиъ са тедара. Цу тІа оттадаьд советски промышленни производства берригa боарам 1970 шерале дукха совгІа-эшашагІа боацаш 50 процент лакхбелга, е шера дукха совгІа-эшашагІа боацаш 8,5 процент лакхбелга. Из Іалаьмате йоккха цифра я хІанз дукха а шерагІа йола база йолаш хилар а теркалдича.

Да а да из иштта. ТІом хьалехьарча кхаь пятилеткеи тІом дІабаьнначул тІехьагІарча шин пятилеткеи цхьан лаьрхІача хийцачул шозза хІана хецац аьнна дукхагІа арахецаргья промышленни продукци укх пятилеткех. Долче, тІом хьалехьарча ткъаь шерарчуни (1929—1940 шш.) тІом дІабаьнначул тІехьагІарча итт шерарчуни (1946—1955 шш.) шозза дукхагІа.

Халкъа вахара хьал лакхдара даькъе кердача пятилетка башхало я. эггара хьалха, темпаш сихъяр. Халкъага кхоачаш дола материальни рузкъаш деррига 1,6—1,7-зза дукхагІа хургда хьалхагІа дІадахача пхе шерарчул.

Белгалдаккха доагІа, советски халкъа вахара боарам, КПСС XXIII-ча съезда решене тІа из лаьрхІа хиннача, сихагІа лакхлуш хилар. Пятилетка хьалхарча шин шера 5,9 процент дукхагІа хургья шера юкъера лаьрхІача бахача наха хьатІайоагІа реальни доходаш, планах лаьрхІача 5,3 процента метта. Бахача наьха ахчан доходаш Директиваша даьча лоархІамашкарчул дукхагІа яр 1966 шера — 5 миллиард соми 1967 шера — дукха совгІа-эшашагІа йоацаш 6,5 миллиард соми.

Чакхдаькад лоархІамера социально-экономически гІулакхаш. Алапеш лакхдаьд 4,5 миллион болча хьун, кхачан промышленноста болхлошта, совхозий механизаторашта. Юхъедоаладаьд колхозхой къахьегамах гарантированни мах телга. Виъ сагах латтача хІара дезало укх шера общественни фондашкара эцаргда юкъера лаьрхІача бетта 70 сом гаргга.

Халкъа вахара хьал дІахо лакхдара КПСС ЦК сентябрьски (1967 ш.) Пленумо къоабалъяь дукха керда йоккхий мероприятеш чакхъяха аьнна решени тІаийцай парте Центральни Комитето СССР Министрий Советои. Алхха цхьеи 1968 шера цу гІулакхашка дІадахийта лаьрхІад 6 миллиард сом совгІа ахча. ВІаши нийсдар дукха белгалдоаккхаргда вай, из ахча 1913 шера Россена хьатІайоагІаш хиннача ерригача доходал дикка дукхагІа хилар.

Доходаш дукхагІа хиларга хьежжа, шеко йоацаш, тоалу халкъо тоарарш ийдара торо а. Хьалхаюлача темпашца дегІаух паччахьалкхенни кооперативни торговле розничий товарооборот — экономикаи халкъо товараш ийдареи лоархІамегІара хьоккхам. Пятилетка хьалхарча шин шера из лакхлургья дукха совгІа-эшашагІа йоацаш 18 процент, Директиваша даьча лоархІамех 15,7 процент мара лакхъяла ца езача.

Укх шераца нийсйича 7,8 процент дукхагІа а хинна 131 миллиард сомага дІакхоачарья, е укх шера. Директиваша даьча лоархІамехчул 4 миллиард сом дукхагІа товарооборот 1968 шера бахача наха, эша торо а йолаш, хоатташ хиларга диллача.

БархІагІа советски пятилетка шиъ шоралца башхало йолаш хинна Іац дІаихача пятилеткайл. Укх пхе шера чакхйоаккхаш я СССР историчухь эггара йоккхагІа йола боахама реформа. Советски экономика дегІаух планированеи экономически стимулированеи кердача системо дикача оагІорахьара влияни а еш. Къыметтел кердача хьалашка болх беш яьккхача сел дукха йоацача хано а хьахьокх боахама реформо производства эффективность лакхъеш, халкъа гІулакхашка кхы тІа а ресурсаш дІаяхийта езаш, социалистически боахама система торонехи совленехи биззагІа пайда эца йиш хулийташ хилар. ХІанзле а кердача системах болх беш я ерригача промышленни продукце кхоалагІа дакъа хьадеши промышленносте 45 процентал совгІа пайда луши йола пхиъи ахи эзар совгІа промышленни предприяти.

Укх шерарча пхе шера плана къаьстта йоккха башхало я иштта производства средстваш дукхагІа хьаяреи потребительски товараш дукхагІа хьадареи темпаш шоайла тоъал вІоши гаргайолхаш хилар а. Из да кхоачашдича миллионаш болча наьха хьаштаща маяххара дола, лоархІамегІарча боахама-политически декхарех цаІ.

Берригача бахача наха лаьрхІа товараш хьедар — советски наьха материальни хьал тоадара тІадерзадаь партеи правительстваи чакхдоахача гІулакхий ерригача системана юкъера лоархІамегІара дакъа. Бахача наьха ахчан доходаш сихха лакхлуча а товараши тайп-тайпара гІулакхаш делгеи дукхагІа дІадехаш долча а хьалашка халкъо леладу товараш дукхагІа хьадара, цар дикал тоаяра, бахача наха цІагІа эша гІулакхаш дукхагІа дара кхы тІа а торонаш лахар лоархІамегІарча боахама-политически декхарех цаІ да.

Халкъа вахара хьал тІа-тІа дукхагІа лакхдара йоакхо елга Коммунистически партеи Советски правительстваи гІулакхашка массаза а керттера хила а хиннад, иштта долаш а дус. КПСС ЦК-ас, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, СССР Министрий Совето даьча юбилейни Кхайкарал тІа белгалдоаккх. «Халкъа хьал-торо даим лакхъелга социалистически общества закон хилар».

Кердача бархІагІча пятилетка задане толаме кхоачашъяро Іалашдергда советски общество коммунизм хьалъяра новкъа гІолла дикка дІахьалхашкахьа йодилга, кхы а дукхагІа чІоагІбергба мехка экономически оборончии низ, йиш хулийтаргья къахьегамхой вахара боарам дІахо лакхбара даькъе керда гІо баккха.

Якоа ОРЛОВ,
экономически Іилмай кандидат.
(АПН).

«ГОРЬКЕГАРА ДЕНЗ АЙТМАТОВ ЧИНГИЗАГА КХАЧЧАЛЦА»

Иштта цІи йолаш да туркий меттала перевод а яь Стамбуле арахийцача ткъаь пхиъ советски писатела дувцарий сборник. БеттагаргаштІа — социалистически реализмана ларл еллача Горький Максимеи вовзаш волча киргизски прозаика Ленински преме лауреата Айтматов Чингизеи портреташ. Керта йоазонна кІал латта ши цифра «1917—1967»—из ба шозза ткъе итт шера советски литературо хьабена никъ.

Книжкана язъяьча дешахьалхен тІа прогрессивни турецки писатела, эрсий мотти литературеи довзаш волча Хасан Али Эдиза аьннад укх тІеххьарча ах бІаь шерара советски наьха кхел художественни формехьа мехка читателашта дІайовзийта безам болаш турецки издательство хиларах. Иштта безам хилар цхьа бахьан, доацаш дац: Советски Союза, белгала аьлча, Киргизе, халкъий вахарцара турецки общественноста хьашт шерагара шерага чІоагІагІа хул. Масала, Средни Азе къьнагІчарех долча киргизски халкъа дІадахача йоахалий истории философии тІайола «Манас» яха монументальни киргизски эпос Іомае болабелар соахка Стамбульски университета студенташ.

Владимир НЕСТЕРЕНКО,
АПН корреспондент.

ДУНЕ ЦХЬАН КIИРАГIА

ЦХЬОАГIО ХИЛАРАХ ЛАТТ НИЗ

ЛоархIаме инициатива кхайкаьй барайтта коммунистически болхлойи парте. Уж кхайкай вежарашха йола партеш 1968 шера феврале Будапеште консультацешта вIашагIкхетара тIахьехаш. Дуккхача шерий опыто дог тешадеш хьахьокх, дунен революционни болама ерригача отрядий цхьоагIо хилар — цун дерригача толамашта бола боккха тешам хилар.

ХIанз, тIехьара коммунистически болхлойи партей совещани хилча деиз 7 шу даьннача хана, цIаьхьа вIашагIкхетилга тIагIортадаь дIадех эттача хьало. Вьетнаме тIа-тIа чIоагIагIа михьар болаш латт американски империализмо вьетнамски халкъа духьала лоаттабеча гIаьрахой тIема ала. Юкъерча Малхбоалене Израила агрессивни низаша хIанз а дIалийнцача лоаттаю Iарбий территореш, кхеккама керда кхувргчаш уттаду. Цу гIулакха империализмо шиь доалахьарча низех пайда эца лаьрхIа хиларал совгIа, дунен революционни болама чухьа барт вIашагIа ца кхеташ хиларах пайда эцарга сатувс.

Консультацешта вIашагIкхетара барт вIаштIехьбаларо цIенхаштта хIама техай дунен реакце лерхIача цу гIулакхашта. Духхьал из бахьан долаш коммунистийи дерригача революционни низийи мугIарашка шерра бунцаш а чIоагIа къоабалбеш а ба вIашагIкхетаргхиларах хинна хоам. Цудухьа тамаш а яц, реакционни буржуазни прессо ше раьза йоацилга хIанз гуччахьа хьакхайкадеш хилар. Шаьхха а дехар коммунистически болам «мел баларах» дувца шайхал. Коммунисташ лерригIеи чIоагIеи болх империализманеи колониализманеи духьала, болхлой класса, берригача къахьегамхой гIулакх котдаккхар духьа лоаттабеча къовсама хьалхарча мугIарашка.

Укх деношка дунен массе минингера кепайоазон органий а коммунистически болхлойи партей кулгалхой а Iалаьмате дукха откликаш кхухь телеграфо консультацешта вIашагIкхета аьнна баьча соцамах лаьца. Цар тIа белгалдоах, империализм юхатохара, низий соотношени социализмана пайдана йолча оагIорахьа дIахо хувцара ерригача коммунистически партей, болхлой болама, дерригача революционни низий гIулакхаш айданза дарг ца хилар.

Коммунистически болхлойи партеша шоай мугIараш кхотаденна хулга керттера принцип лоархI, язду «Руде право» яхача чехословацки газето, хIана аьлча из — цар цхьана чакхдоахаш пайданагIа хургхилара бола тешам. Оаха тхоай декхар лоархI, белгалдоакх газето, дунен халкъашта юкъера совещани вIашагIтохараи из толаме чакхъяккхараи тхоай низ мел кхоачар делгах.

«Трибуна люду» яхача польски газето хIанзарча хьалашка керттера декхар а лоархIаш белгалдоакх дерригa антиимпериалистически, антивоенни, къамий-кортамукъален низаш кхотаданза дарг ца хилар. Цунца дувзаденна газето хьакхайкаду дунен халкъашта юкъерча коммунистически боламерча националистически барт эгIабечеи уйлашта духьалъоттар эггара саготагIа дола декхар хилар.

Дунен халкъашта юкъерча консультацешта вIашагIкхетара инициатива дунен империализманеи империалистически агрессе американски политиканеи духьала лоаттабу къовсам дIахо тIа-тIа дукхагIа чIоагIбанза барг ца хилара луш дола деналера жоп да, аьлар СШ А Коммунистически парте Генеральни секретара Гэс Холла. Из инициатива дика могаю болхлой класса юкъара хьашташ бахьан долаш империализмана духьала лоаттабу къовсам дерригача кхыча хьаштел лакхагIа лоархIаш мел барана. Цун результат хургья, белгалдаьккхар Гэс Холла, цхьоагIо кхы а дукхагIа чIоагIлулга, къовсам дикагIа вIаштIехьбоаккхилга, опыт дIа-юха эцилга, прогресса низаш чIоагIделга, империализманеи капиталистически реакценеи духьалара къовсам чIоагIбелга.

Вежарашха йолча партеша могаду февраль бетта Будапеште консультацешта вIашагIкхийттача хана дунен халкъашта юкъера коммунистически болхлойи партей совещани кийчъяра дешашта цхьана дагадалга. Цар кхетаду, дунен коммунистически боламе эттa халонаш ши-шегIа дIаярг ца хилар. Цхьабакъда, кхетадеш да цхьаькха, Iалаьмате дукхача контакташца, актуальни проблемаш ювцарца ювзаеннача, вIашагIкхетара еш йолча кийчоно дунен коммунистически боламера хьалаш тоадара новкъостал дергхилар. Дувцаргдолча дешай коллегиальни гуччахьареи маIан белгал а доаккхаш, Итале Коммунистически парте Генеральни секретара Луиджи Логос лоархI совещани кийчъяра тайп-тайпарча аспектаехи моментехи лаьца шерра соглашени тIаэцара вIашагIкхетаро новкъостал дергхилар.

Консультацешта вIашагIкхетилга чакхдаккхара хьакъехьарча хоама хиннача откликаша бокъонца тешал ду из дунен халкъашта юкъера коммунистически болам кхетабар духьа лоаттабеча къовсамера йоккхеи лоархIамеи инициатива хилара. Дерригача прогрессивни адамашца цхьана советски наха раьза хинна тIаийцаб из хоам.

КЕРДА АВАНТЮРА КИЙЧЪЕШ Я США

«Вьетнамера тIом дIахо шербе кийчлуш ба Вашингтоне», — язду «Нью-Йорк пост» яхача газето. Цу деша тIа уйла сецай цун Къулбехьен Вьетнамерча США бIуний командующе инарала Уэстморлендеи посола Банкереи дакъа а лоацаш дукха ха йоацаш американски столице хиннача переговорий итогаш ювцаш. Цу наха Сайгонера Вашингтоне хьош бола хIара никъ, массаза а, американски агрессена еча эскалаце керда этап дIайолалуш хилар маIан долаш хул. ХIанз а кердача зуламерча планашца океанал дехьара юха кхаьчаб Уэстморленди Банкери. Америке дукханеша маяххара бола, «вьетнамски тIема уж дорха генеш».

Цу планий цхьадола хIамаш хIанзле а американски кепайоазон тIа гучалийлхад. Газеташа язду США командовани Вьетнама Демократически Республикана дукхагIа бомбаш чуетта, белггала аьлча, Хайфона порта блокада оттае дага хиларах. Уэстморленда гуччахьа къамаьл дир рождественски кердача шереи деза денош чакхдаллалца бомбаш чуеггилген тIоми соцабара тIахьехаш хиннача Къулбехьен Вьетнама Къаман кортамукъален фронто дукха ха йоацаш даьча кхайкарала духьала.

Укх деношка дов гIеттадеш йола заявлени йир телевидене гIолла хьалха хиннача президента Эйзенхауэреи отставкерча инарала Брэдлеи. Цар тIахьехар ДРВ территоре тIеи цунна лоаллахарча Лаосеи Камбоджеи бIунаш чулахкара. Вашингтонски гIозараша дувца чу тIа а дегIа, «Нью-Йорк таймс» яхача газето яздора, Эйзенхауэра аь заявлени штабий начальникий комитето еннача предложенеца цхьатарра йоагIаш а яхьаш. Эйзенхауэр, йоахар дIахо газето, ше интервью луча хана тIема перархе лакхерча гIозарий цIерагIа къамаьл деш вар.

КIайча цIен вьетнамски никъ къоастабара даькъе тIа-тIа аьнпар оттараш тIема гIулакхаш тIара нах ба, йоах «Вашингтон поста» тIа кепатеха араьяккхача статья тIа. Статьяй автораша, цу дешах сахкийна болча обозревателаша Эвансеи Новакеи «дIахорча эскалаце кхераме перспектива» лоархI цунах. Вьетнамера тIом чIоагIбар духьа увттаеча кердача планашца дувз дукхача американски комментатораша Макнамара оборона министра постера отставке вахар а. Вашингтонерча дукха хIамах са ца кхувш бараша, гуш мадарра, «геттара чIоагIа лоралуш» хиннарг лаьрхIав Макнамара.

Камбоджана бола кхерам дукхагIа совбоах американски военщино. Дукха ха я Вьетнама лоаллаха уллача цу мехка территоре тIа «Вьетконга базаш я», вешта аьлча, Къулбехьен Вьетнам мукъаяккхара эскар латт яхаш США пропагандо кхайкаду. ХIанз Вашингтоне тIахьехамаш ду из эскар «Iалашдара наькъаш» хоададар духьа Камбоджана эскар чухецара. Хьаухача хоамашка диллача, «Камбоджа форда доазонашта юххе карантин оттаяра торо Iомаеш я» Уэстморленда штаб. Камбоджа правительство ВIашагIкхийттача Къамий Организацега кхайкай уж зуламера американски планаш чакхйоахача новкъарле яра из тIахьехаш. Хьакхайкадаьд, американски бIунаш чухьалхара кхерам тIа-тIа дукхагIа хиларца дувзаденна даиза дагрдоаца гIулакхаш чакхдоахаш камбоджийски Iаьдалаш хилар.

Вьетнаме эскалаце керда этап кийч а еш, американски доал деча гIозараша дIахо а моттийта къамаьлаш ду «маьрша наькъаш лахара» хьакъехьа. Цхьабакъда, цу энжийча киловзалашка цхьанкха а тувлавулургвац. Дунен общественноста дика йовз шоашта «машар безаш» хилар Къулба-Малхбоален Азера США агресси шеръяра керда этап кийчъе йолаеча ханна хьахьокха гIерташ хьувзача американски интервентий оамалаш.

Г. ШИШКИН, В. ХАРЬКОВ, (ТАСС).

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА ФОТОКАЛЕЙДОСКОП

КОНАКРИ (Гвинея). Промыслера цIабоагIаш латт чкъаьрий доахараш.

Камера Пресс — ТАСС сурт.

ТХА КАЛЕНДАРЬ

5-ча декабре 90 шу дуз А. М. Упита (1877). Латвийски ССР халкъа писатель Социалистически Къахьегама Турпал ваьча дийнахьа денз.

Ю. Пойша сург. ТАСС фотохроника.

ЗУЛАМЕРА ДЕСТАМАШ

Зуламерча дестамий проблема биологеи медицинаи эггара саготагIеи цIенхаштагIеи йолча проблемаех цаI.

Дестамаш хьодара кIезигача лоархIаме яц организмацара тайп-тайпара физически, биологически, химически раздражителаш.

Дуккхача мехкий Iилмахоша хIара шера керд-керда фактораш хьаелл дестамаш хьахилара бахьанаш гучадахара, уж довзаргдолеи царна дарба дергдолеи керда методаш кийч а еш, практике чакхйоах.

Укх тайпара опыт яьй Iилмахоша. Цар эзар гIаьле йоага а яь, тхьамкий кIурах хьакъоастаяьй гIир. Цу гIирах хьакъоастадаь тайп-тайпарча боарамера тIаламаш нахьара кIал дохийташ мальхий техар лабораторешкарча хьайбашта. Цунах гучадаьлар, хьайбанна зуламера экспериментальни дестам хьоадара цу тайпарча тIадамий ши миллиграмм кхоачам хилар.

Бокъонца тешшаме хьахьекхад пехкашта хула рак гIаьле увзарца айхха бувзам болаш хилар. Сов чIоагIа гIаьле увзаш болча наха дукхагIа хул пехкашкара рак. Из ишта хилар практико бакъдаь хьахьекхад.

Белггала бакъда, пехкашта рак яха лазар хиннача бIаь сага юкъера 80 сагал совгIа вар гIаьле чIоагIа увзаш хинна хилар.

Рака духьала къовсам лоаттабара боккхача лоархIаме да ший ханнахьа дарба де йиш хургйолаш, наьха тайп-тайпарча органашка хиннача зуламерча дестамий юххьанцара белгалонаш хьагучяхар.

Чурча органашта хула дестамаш довзара шерра торонаш хьайийллай эндоскопаш практикана юкъейоалаяро. Царех пайда эц кхача Iочубодача къамаргага, гийгача, бронхашка, чиша ахкаргага, шерача шоргага хьожача хана. ХIанз эндоскопий новкъосталца сага организмана чурча цу органашка хьежа ца Iеш, цар сурт даккха а йиш я.

Кера чурча органашта хиннача зуламерча лазарашта дух тIа валара рентгеновски аппаратех пайда эц массанахьа а.

Томограф оалаш йолча аппарата новкъосталца хIанз торо хиннай сага дегIа белггаларча кIоаргалене рентгеновски сурташ даха, хIаьта из чIоаггIа лоархIаме да пехкашкара, къамаргашкара зуламе дестамаш довзача хана диагноз ниисагIа оттаяра.

Цхьабакъда, дагаккхаба деза, дуккхача хьале рака дарба дара алхха цаI мара йоаца средство — хирурги юкъе гIортар хилар.

Цудухьа, нагахьа санна люро операци янза яргьяц йоахе, унахо из яйта раьза хила веза. ХIанз шерра юкъедоаладаьд дестамашта комбинированни дарба делга, вешта аьлча, хьалхагIа операци яра наькъана дестам дIадаккха, хIаьта цул тIехьагIа гаргагIара лимфатически шодамаш рентгена зIанарашца сийрладоах цIий лелача наькъашка гIолла цу лимфатически шодамашка чуяьнна дестама клеткаш эшаяр духьа.

Советски Iилмахоша боккха Iилма-тохкама болх бу рака моллахашца дарба дергдола никъ лахара, хIаьта хIанзале а могаш я цхьадолча зуламерча дестамашта дика дарба деш йола препараташ.

УнахцIено лораяра вай органаша чIоаггIа уйла тIайохийт тIехьагIа ракага дала тарлуш дола (дестамал хьалхагIара) лазараш шоай ханнахьа хьагучадахараи царна дарба дараи, сага гонахье унахцIена хилийтара, зуламерча оамалаштеи обычаштеи духьала къовсам лоаттабара.

Зуламе дестамаш ца хилийтар духьа лоаттабеча къовсаме боккхача лоархIаме да баха нах санитарни гIулакхаш довзаш хилар. Деш дола къамаьл юххьанцара белгалонаш йовзарах хинна Iац, шийна малагIа лазар да сага къоастаде харах а из ший ханнахьа лора тIавахарах а да.

А. ХУНКАЕВ, республикански онкологически диспансера керттера лор.

СВЕРДЛОВСКЕРА КЕРДА ДВОРЕЦ

«Космос» яхаш керда концертни зал хьайийллай Свердловске. Цу чу хош 2,5 эзар зритель. Мрамори алюминии тIадийха, уральски кхерацa облицовка яь йола «Космоса» здани город хозъеш я. Хоза кийчъяь я из чухьара а кIайча мраморах даь лагIаши колоннаши, мугIарчегIа ехка светильникаш а йолаш дола кIай тховнаш. Театральни техникана эггара тIехьагIа карагIдаьннарашка хьежжа кийчъяь я сцена. Зале оттаяьй кердагIа йола акустически аппаратура.

Людмила БУТОРИНА, АПН корреспондент.

Культура болхлошта новкъостала

Идейно-политически болх тоабара шоай низ кхоачар ду района дуккхача культура учреждений болхлоша. Цхьабакъда, царна методически новкъостал эш. Фу ду цу хьакъе Шаьла районни культура отдело, районни культура ЦIено.

Организатораш хилара совгIа юрташкарча клубайи библиотекайи эггара хьалхара гIончаш а хинна дIаэттай района культура отдел а культура ЦIа а. Цар каст-каста гулбу районера клубни болхлойи библиотекараши. Царца семинараш ю, Iомаю балха керда методаш. Цига йийцай, масала, КПСС XXIII-ча съездийи КПСС ЦК Пленумийи решенешта пропаганда яра методаш, тематически салоIамеи сайренаш, диспуташ, беседаш, кхыйола а мероприятеш кийч а еш сакъердамегIа хургйолча тайпара чакхъяхара методика.

Каст-каста дувц цу тайпарча семинарашка гойтара агитаци вIаштIехьъяккхара дешаш. Цига дувц шоашта ца довзаш дола дукха дешаш, дикагIйола опыт дIахьа тел. Цу гIулакхо торо хулийт болх эсала беча из тоабе, дIахо йодача хана юкъа хинна гIалат дIаьхка ца хилийта, лоацца аьлча балхацара кхоачамбоацараш дIадаха.

Белгалдаккха деза цу хьакъе Т. А. Алякина заведующи йолча районни библиотека коллективо юрташкарча библиотекашта ду новкъостал.

Шоай библиотеке каст-каста библиотекараш гул а беш царца совещанеш ю. Цига дувц юртбоахама къахьегамхой книжкашцара безам чIоагIбара хургболаш де дезачох, дешарашца бе безача индивидуальни балхах, моллагIа йола мероприятеш кийчъеш ханза даргдоацачох, дуккха кхыдола а дешаш.

Цу тайпара занятеш чакхйоах клубни учреждений болхлошца а. Хьокхаме дIахьу уж занятеш республикански культпросветучилище дийша йистеяьккхача районни культура ЦIен методиста Квашнина Галинас. План а оттаяь цунга хьежжа бу цо берригa болх. ЛаьрхIа цу гIулакха кийч а даь арадаьккхад «Клубни болхлочоа новкъостала» яха стенд. Из районни культура ЦIагIа дIачуваьнначоа бIаргагургдолча хьалтеха доалл.

Каст-каста хул методист Квашнина а культура ЦIен кхыбола болхлой а юрташкарча клубашка. Цига практически дIагойт моллагIа йола культурно-массови мероприяти сакъердамегIа хургйолча тайпара мишта кийчъе еза, къахьегамхой шоай салоIама раьза хургболаш балха план мишта оттайнча бакъахьа я, иштта кх. дI. а.

Юрташкарча культура учреждений болхлошта чIоагIа пакъайоал районни культура ЦIагIара методически материал. Методически кабинетера эшшача хана хьаэца йиш я, масала, сценареш, тематически сайрений разработкаш, репертуарни листокаш, кхыдар.

Цхьаькха а дика гIулакх ду культура ЦIен коллективо клубни а библиотечни а учреждениешта долча методически новкъостала. Цхьан клубе дале а е школе дале а культура учреждений болхлой гул а бийя духхьала царна долча новкъостала хьокхаме мероприятеш чакхйоах. Цигара дукха пайдане хIама корадоагIа гулбеннарашта. ТIаккха из шоай балха юкъедоаладу. Иштта дукха за йоацаш районни культура ЦIен коллективо кийч а яь Шаьларча № 8 йолча школе дIайихьар «Цудухьа еннай вайна къонал» яха тематически сайре. Цу тайпара тематически сайренаш шо-шоай клубашка чакхъяха лаьрхIар цига хиннача культура болхлоша.

Дуккха дувца йиш яр районни культура ЦIен коллективо юрташкарча культура учреждениешта деча методически новкъосталах. ХIаьта лоацца аьлча цу хьакъехьа шоашта хьалхашка латта декхараш дика довзаши уж кхоачашдеши культура ЦIен болхлой хиларах шоай болх боаггIача боараме лелабе вIаштIехьдоал юрташкарча культура учреждений.

Ш. ЛОМАЛИЕВ, Шаьла районни культура ЦIен директор.

Редактора заместитель **А. А. МЯКИЕВ.**

ИШТТА А ХУЛ

АВТОМАШИНА ЧУ — КОБРА

Доазонга хьажа арабаьннача пограничникий никъ а хоадабаь тIехбаьннаб кобра яха цхьа боккха бIехал. Цох дукха теркал а ца беш наькъал дехьа текхаб из. Шофера Солодовника автомашина юха соца а яь цу чу ваьгIача цхьан салтечо бIехала гIадж техай. ЭгIазбаха бIехал машина тIакхоссабеннаб. Рессора тIа гIолла баха а баха капота кIал лечкъаб.

ХIанз фу дергда? Водитель шорттига капот хьал а айяь хьежача бIехала цIог мара бIаргагуш хиннадац. Кабина кIала бахабар бIехал. ФуннагIа дарах из цу кIалхара хьаарабоаккхабаланзар. ХIаьта а бIехала хетар а хиланзар хила-м. Кхераме пассажир машина чура хьааравальккхар. Цхьабакъда из де вIаштIехьдаланзар заставе хьакхаьчачул тIехьагIа мара.

ДАХКА СИГАЛА

Лондоне йодаш хиннача ангалийски пассажирски самолета экипаж сихъенна... дахка хьалаца гIерташ яр. Из мишта ийккхаб а ца ховш самолета борта чу ийккхабар. Селла корзагIа а баьнна дахка хьалаца гIертачарех цецбаьннача пассажираша кхетадир дахка хьалацанза барг ца хилар. Цкъа-дале цхьан хана цу тайпара самолета чу баьннача дахко электрически провод толхабаь хиннабар, шозлагIа-дале, доазол дехьара Англе дахка чуба йиш яц.

ЛадувгIа

РАДИО

5 декабрь, 1967 шу.

8.25 — ДоттагIленахи иразахи иллеш доах вай. 16.05 — «Къона тIехье» (гIалгIай меттала). 16.30 — Социалистически демократи котъялар (гIалгIай меттала). 16.45 — «Шийга ираз доагIа закон» яха музыкальни композици (нохчий меттала). 17.15 — Советски Конституце денна хетаяь йола передача. 17.30 — Тха индустриальни мохк. 17.45 — «Дунен эггара демократическегIа йола» яха беседа (нохчий меттала). 18.20 — «Юрта йисте» яха музыкальни передача.

6 декабрь, 1967 шу.

8.45 — «Къамаш Iазапа кIалхара дехара «Ленински никъ» яха беседа (нохчий меттала). 9.30 — «Шера ба хьо, са хьамсара Дай-мохк» яха концерт. 16.05 — «ДоттагIал» яха лакхерча классашка деша дагIача берашта йола передача. 16.30 — «Башха дикача наьха вахар» (гIалгIай меттала). ГIишлошъераштa дола концерт. 17.30 — «Къонал» (нохчий меттала).

УКВ

5 декабрь, 1967 шу.

9.00 — «ССР халкъий доттагIал» яха концерт. 9.48 — «Шера я хьо хьамсара Росси» яха концерт. 10.30 — «Цу деноший цIаккха довргдац» яха радиопостановка. 11.27 М. Мусоргский. «Выставкера сурташ». 18.00 — «Москвах лаьца иллии оалаз» яха музыкальни литературни монолог. 19.00 — «Поэзия» яха альманах. 19.44 — «Барттайнача дезале» яха концерт. 20.24 — Нохч-ГIалгIай иллеши ашараши. 20.55 — «ТIах аьнна хила, Юта» яха радиопостановка.

6 декабрь, 1967 шу.

IуйрIйна ийс сахьт даьннача хана деиз делхьел тIехьагIа кхо сахьт даллалца йолча хана профилактически гIулакхаш дара ди 18.00 — «Со кхийтар хьох» яха передача. 18.30 — «Севиль» яха А. Ашинова опера. 20.30 — Нохч-ГIалгIай иллеши ашараши. 20.50 — «Миччa хана цкъа» яха радиопьеса.

Хьажа

ТЕЛЕВИДЕНИ

5 декабрь, 1967 шу.

16.30 — Сийлахь — доккха закон. Конституцена хетаяь передача. (ЦТ). 17.00 — Даьхенах дола дош. (ЦТ). 17.30 — Литературни композици (нохчий меттала). 17.45 — Телевизионни кердадараш (нохчийи эрсийи меттала). 18.15 — Киножурнал. 18.25 — Вай Советски Iаьдал. 19.10 — Бакъдолчох даьккха фильм. 19.30 — Вайнига кагирхошта шерра хьабийллаб никъ. 20.10 — Мехка телестудей фильмаш. 21.00 — Шера я хьо, са Даьхе. Концерт. (ЦТ).

6 декабрь, 1967 шу.

18.00 — Берашта дола фильм. 18.30 — Лувш бола кхера. Передача (гIалгIай меттала). 18.50 — Телевизионни кердадараш. 19.05 — Техника кийча хилара мугIаре. 19.30 — Бакъдолчох даьккха фильм. 19.50 — Дунен мехкашта юкъе латтача хьалах дола къамаьл. 20.05 — Киножурнал. 21.15 — Шоана, бераш! 20.30 — Нефтяной института студентий концерт. 21.30 — «Знание» яха Iилма-популярни программа. 22.40 — Англеи СССР-еи командаш футболах ловзар. (ЦТ).

ФУ ЯХИЛГА ДА ФУНТА ДЕВАЛЬВАЦИ ЯР

Массаза а белгалдаьнна хьадоагIачох, девальваци яхар — из да къаман моллагIча ахчан единицаьара дошув официально кIезигдар, е кхыча дешашца аьлча, валютни метталаца ниисдича каьхата ахчанн банкнотнийн мах лохбар. Цхьабакъда, из белгалдаккхар капиталистически дуне корзагIдаьккхача английски стерлингий фунта яьча девальвацена доагIаш дац. Цун бахьанаш ераш да.

1929—1933 шерашка дунен экономически кризис хиннача тIехьагIа буржуазни паччахьалкхений ахчан знакаши банкноташи дошоцеи дотоцеи ца хувцалуш сецаяр. Мехка чухьа делара царна, массаза а, низагIа мах увттабаьб. Бакъдар аьлча, къамаи валютай хьалхагIа а санна дошона бувзам ба. Хозахетлаь дац капиталистически дунен хIара мохк валютни металл Iоаделга ловш хилар. Цхьабакъда, хIанз ткъаь итт шу совгIа ха яьннай из бувзам американски долларга гIолла лоаттабу. Къаман валютай долларцарча бустамо (масала, девальваци яьчул тIехьагIара фунта бустам 12.4-неца лоархIаш) аьлхьокх дошонара цар бустам.

Ховш да, английски капитало, хьалхагIа деиз шоай хиннача имперски бувзамехи аьттонехи пайда а эцаш, кIезига толамаш даьхадац доазол дехьарча вкладий даькъе Доллара тIехьа паргIатта делаш дола дунен халкъашта юкъера резервни валюта а хинна дIаэттар стерлингий фунт. **Цхьабакъда, боарам боццаш йоккхийча тIема расходашца цхьана доазол дехьарча гIулакхашка сов дукха дIаахийтаро мелйир стерлингий фунта а, иштта доллара а лерд.**

Долларашка белгалбаьккхача дошо маьхо (1934 шера девальваци йича деиз цхьан боарам тIа лоаттабаьб из: цхьан тройски унцех 35 доллар — 31,1 грамм дошув, хIаьта из хилар хIама энара бола доллара низ лохбарца дувзаденна дешо мах геттара лохбара бахьан) къайлакхухьар американски валюта мах хувцабалар. ГIулакх мишта аьлча, Дунен халкъашта юкъерча валютни фонда боккъонех фонда мах (девальваци ялехьарча цун долларцарча бустамах 12,8-на лоархIаш) 2,78-нел лохбала а 2,82-нел дукхагIа лакхбала а йиш йолаш бацар. Нагахьа санна из цу боарам тIара баьлча, фунта гIулакхаш лертIадахара сихха оарцагIъяла декхарийла яр Англе централъни банк.

Англе арахьарча расчеташка ловдама диспропорцеш ца зелуцн хIаьта валютни резерваш мел яле а йоккхийн мел йолча хана цу тайпара декхар банкага кхоачашдулургдолаш дац. Цхьабакъда, укх тIеххьарча шерашка, къаьстта а лейбористски правительство Iаьдала керте оттарца английски капитал хьалхагIарчул дуккхагIа арахьарча вкладашкахьа лестар. Доал деча гIозараша Англе кхел кхы а айхагIа йийзар американски империализма агрессивни политикаца, цудухьа паччахьалкхеи казно чIоагIгIа хало ловра доазол дехьа тIема гIулакхашка сов дукха ахча дIаухийташ хиларах. ХьалхагIа стерлингий фунт нийсье а хьаллоттае а йиш хулийташ хинна дошои кхыча мехкий валютаи резерваш, де хIама а доацаш, яшаш латтар. Къамарге кхаччалца декхарийла дахар английски Iаьдалаш. Шоашта доагIача даькъа Iаьткъар Гаргарча Малхбоаленера событеш а. Англи Вашингтона авантюрашта тIехьаялар цуния шийна юхадухьалдаьлар. Израила агресси бахьан долаш Суэцки канал дIакъовларо чIоагIгIа хIама техар британски экономикана.

Кхерам тIабоссабеш хилар платежни баланса дефицит. Дунен халкъашта юкъерча валютни фондера кредит эцара бокъонаш чакхъяьлар Англе. Ноябрь бетта юххье 1956 шера деиз эггара лохагIча боарамга кхоачаш лохбелар стерлингий фунта мах. Стерлингий фунт кхыча мехкий банкашкарча заемий новкъосталца кIалхаръяккхарга догдоахийла яр. Цхьабакъда, лейбористски правительства гучох кхетадаьд, финансашкарча хIанзарча хьалашка хиланза баргбоцаш бола кегар цу тайпарча наькъаца дIа ца боаккхабаларал совгIа кхы тIа а бIаьхбеш хилар. 18-ча ноябре Вильсона правительства хьакхайкалир стерлингий фунтана 14,3 процент девальвани е, кхыча дешашца аьлча, долларцара бустам керда оттабе (2,8 меттел 2,4) лаьрхIа ше хилар.

Фунта девальваци еча Англе правительства лерхIар белггала цхьа хIама да. Экономически маIанга диллача девальваци яшха йиш я цкъара, низагIа, кхы юха а лургдоацаш стерлингий фунтаца лоархIаш белгальяьккха доход йолаш болча берригача наьха (болхлой, гIулакхерча наьха, пенсионерий, кхыбарий), мехка чухьа санна, иштта цун доазонел арахьа а английски валютаца лоархIаш дола маьхера каьхаташ дарий дерригача ахчах цхьадола дакъа казнайна болча пайдана соцадеш хиларца. Кхыча тайпара аьлча, девальваце кредиторашта зе а деш дебитораштa пайда бу, хIаьта царех керттера дебитор паччахьалкхе ше, цун финансови органаш я. Цу цхьан ханна 14,3 процент тIерайоаккх стерлингий фунтаца лоархIаш долча дерригача ахчаштa девальваци еча хана, хьаннагIчун доалахьа уж хиннадале а.

Английски валютана девальваци яра кхерам тIа ма бессинге а, шоашкара фунташ дIаяха болабелар берригаш а. Цхьатарра дохка доладелар белгалъяь доход а йолаш, стерлингий фунташца лоархIаш дола маьхера каьхаташ. Сихбенна шоай мукъача оборотни капиталех товараш ийде болабелар английски импортераш. Англера импорт Iалаьмате доккхийча боарамашка кхоачаш лакхъелар, мехка платежни балансагара хьал чIоагIа толха а деш. Ноябрь бетта хьалхарча шин кIиранна стерлингий фунта мах лохбалари биржера бараш корзагIбовлари дар лейбористски правительствага девальваци яйта дола бахьанаш.

Хаттар отт: нагахьа санна девальваци казнана пайдана хилча стерлингий фунта мах кхы а дуккагIа ца лохбеш, 14,3 процент лохбарах кхоачамбаь хIана Iийнай Вильсона правительство? Боарам гIаьхха битар шиймаIан долаш да. Цкъа-дале, правительства догдоах, болхлойи гIулакхерча наьхеи алапеш лакх ца деш дусаргхиларга а, шозлагIа-дале, маьхаш чIоагIа лакхдаларга а. Бакъдар аьлча, алапи хIанз ше болчча боарам тIа низагIа соцаде торо йолаш да Iаьдалаш. Цу даькъе опыт хьашт мелд а йолаш да уж. Цхьабакъда, шоллагIдар... Англе мел болчарна цхьатарра хетачох, маьхаш лакх ца дала йиш яц. ХIаьта цудухьа лох ца бала йиш яц дуккхача къахьегамхой вахара боарам а.

Девальваце боарам оттабеча хана Малхбузеи ерригача дунен халкъашта юкъерча валютни системанеи английски маьхера каьхаташ шоай доалахьа долаш болча кхыча мехкашкара барий хьашташтеи цо еш йола влияни а иштта теркал ца йича ца йоалаш яр Англе правительство. Фунта мах лохбаларо бухъяьхар шоай экономика ишта а вешта а Англеца ювзаенна долча дуккхача мехкий валюто. Цхьабакъда, уж валюташ «хьалхарча мугIарера» яц. Керттера капиталистически мехкаш хIанз укх сахьата девальвацена кIалхардаьннад. ХIаьта, шеко йоацаш, цунах латтар дунен халкъашта юкъерча банкаша лийрхIар а. решени тIаэцелехьа цар викалашца английски Iаьдалаша дуккха консультацеш яьчул тIехьагIа.

Бакъдар аьлча, Великобританена аьттув боацаш йола оагIонаш а я девальваце. Цо фунтах бола тешам чIоагIбара новкъостал вIалла а дац. ХIаьта цо дунен халкъашта юкъерча валютни лоархIамий центрагара хьал Лондоно карара далийтарга а (цигара доккхий пайдаш доах британски банкаша) хIаьта иштта доазол дехьа дIаухийта английски капиталовложенеш халача хьала тIа оттаярга а кхоачаде тарлу гIулакх. Цхьаькха оагIорахьера, девальваце шеко йоацаш чIоаггIа эгIазбугаргба баха нах, хIаьта цунах лейбористашта духьала шоаш лоаттабеча къовсаме пайда ца эцаш Iергбац консерватораш.

Хьалхарча ханашка каьхата ахчанна девальваци яьчули кердача бустамагIа валютни металлаца из хувцилга оттадаьчули тIехьагIа массаза а цхьайола ха оттар мехка ахча лелилга лертIадаккхара гIулакха. ХIанзарча хьалашка, дунен халкъашта юкъе лелача валютана юкъе доллара низ чIоагIагIа болча хана, английски финансаш тешшаме лертIаяларга дог даха хала да. Укх тIеххьарча шерашкарча событеша хьахьокх, доллара а кхерам тIабоссаш латташ хилар. Укх шера итт бетта США дошо фондаш 250 миллион доллара кIезигъеннай. ХIанз 1938 шера хиннача запасел кIезигагIа я уж. ХIаьта дошув дIахо а тIа-тIа кIезиглуш латт. Платежни баланса дефицит аттача яккхар духьа ВIашагIкхийттача Штаташа дIадахача шера санна, укх шера а шерра пайда ийцаб арахьарча заемех. Цо тIакхоачаде тарлуш дар хьахьокх Англе масало.

Цу доллача хIамаша йиш хулийт. ЙIаьхъеннача валютни кризисо бухйоахаш латтача дунен халкъашта юкъерча валютни системера американски доллара доал чакхдалара юхьдIайолаеш хила тарлу стерлингий фунта яь девальваци аьнна хетадала.

А. СТАДНИЧЕНКО.

«Известия» № 278, 1967 шу.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный Ленина улица, 11 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. 3-39-11; бехктокхама секретара — 3-34-38; партийни вахареи, культураи, промышленностеи отделий — 3-42-30; юрта боахамеи письмойи отделий — 3-42-28:

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни, культуры, промышленности — 3-42-30; отделов сельского хозяйства и писем — 3-42-28.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революце проспект 7/84.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84.

СФ05389. — Заказ № 5706.